

Bachelor in de orthopedagogie

Bachelorproef

**Van visie naar impact: Het
optimaliseren van gezinscoaching bij
schoolverzuim**

Naam: Evelyn Slijters
Datum: 18 augustus 2025
BAP-begeleider: Tine Broux

1 VOORWOORD.....	6
2 INLEIDING.....	7
2.1 SITUERING	7
2.2 PRAKTIJKVRAAGSTUK.....	8
3 LITERATUURSTUDIE	10
3.1 SCHOOLVERZUIM.....	10
3.1.1 Verschil tussen schoolweigering, schooluitval en schoolverzuim	10
3.1.2 Vijf soorten schoolverzuim	10
3.1.3 Signalen bij schoolverzuim.....	11
3.1.4 Mogelijke langetermijneffecten van schoolverzuim	12
3.2 RISICOFACTOREN DIE BIJDAGEN AAN SCHOOLVERZUIM BIJ JONGEREN.....	12
3.2.1 Individuele factoren	13
3.2.2 Gezinsfactoren	13
3.2.3 Schoolfactoren	14
3.2.4 Maatschappelijke factoren	14
3.2.5 Synthese.....	15
3.3 DE LEEFWERELD VAN JONGEREN: EEN SLEUTEL TOT HET BEGRIJPEN VAN SCHOOLVERZUIM	15
3.4 PREVENTIE BIJ SCHOOLVERZUIM	16
3.5 MOTIVATIE EN WEERSTAND BIJ JONGEREN MET SCHOOLVERZUIM	19
3.5.1 Weerstand.....	19
3.5.2 Motivatie.....	20
3.5.3 Begeleiding van jongeren met weerstand	21
3.6 METHODIEKEN.....	22
4 METHODOLOGIE.....	25
4.1 HOOFDVRAAG EN DEELVRAGEN	25
4.2 FOCUSGROEP.....	26
4.3 INTERVIEW ORGANISATIES	28
4.4 VRAGENLIJSTEN.....	29
5 RESULTATEN.....	31

5.1 TOEGEPASTE PREVENTIEVE STRATEGIEËN BIJ VROEGTIJDIGE AANPAK VAN SCHOOLVERZUIM	31
5.2 ONDERSTEUNINGSMETHODIEKEN BIJ SCHOOLVERZUIM: FOCUS OP WEERSTAND EN MOTIVATIE	32
5.3 MEEST VOORKOMENDE VORMEN EN OORZAKEN VAN SCHOOLVERZUIM BIJ JONGEREN IN BEGELEIDING BIJ DE PLAN-TREKKERS	34
5.4 ONDERMIJNENDE EN VERSTERKENDE FACTOREN BIJ DE MOTIVATIE VAN JONGEREN MET SCHOOLVERZUIM, VOLGENS JONGEREN, OUDERS, GEZINSCOACHES EN ANDERE HULPVERLENERS.....	35
5.5 DE MATE WAARIN DE ONDERSTEUNING BIJ SCHOOLVERZUIM DOOR GEZINSCOACHES AANSLUIT BIJ DE ERVARINGEN EN BEHOEFTE VAN JONGEREN EN HUN OUDERS?	37
6 CONCLUSIE	39
7 CREATIEF PRODUCT	42
7.1 STEEN VOOR STEEN STERKER: EEN METHODIEK VOOR JONGEREN MET SCHOOLVERZUIM.....	42
7.2 STEEN VAN HERKENNING.....	43
7.3 STEEN VAN INZICHT	45
7.4 STEEN VAN GROEI	47
7.5 STEEN VAN SAMENWERKING	48
7.6 EINDRESULTAAT: PERSOONLIJK STENENPAD	50
7.7 RANDVOORWAARDEN VOOR SUCCESVOLLE TOEPASSING VAN 'STEEN VOOR STEEN STERKER'	51
8 DISCUSSIE.....	52
9 LITERATUURLIJST	55
10 BIJLAGES.....	59
10.1 BIJLAGE: INTERVIEWLEIDRAAD FOCUSGROEP	59
10.2 BIJLAGE: GESTRUCTUREERDE INTERVIEWLEIDRAAD ORGANISATIES	60
10.3 BIJLAGE: VOORGESTRUCTUREERDE VRAGENLIJST JONGEREN	61
10.4 BIJLAGE: VOORGESTRUCTUREERDE VRAGENLIJST OUDERS	63
10.5 BIJLAGE: WETENSCHAPPELIJK KADER VERSCHILLENDE TYPEN SCHOOLVERZUIM VOLGENS NEDERLANDS JEUGDINSTITUUT (2021).....	64
10.6 BIJLAGE: OVERZICHT VAN DE 23 RISICOFACTOREN VOOR SCHOOLVERZUIM VOLGENS VANSLEEUVEN (2021).....	65
10.7 BIJLAGE: 5 SOORTEN KAARTJES PER SCHOOLVERZUIM (STEEN VAN HERKENNING)	66

10.8 BIJLAGE : 2 REEKSEN KAARTJES MET ONDERMIJNENDE EN VERSTERKENDE FACTOREN (STEEN VAN INZICHT)	69
10.9 BIJLAGE: REFLECTIEKAARTEN EN OPDRACHTENKAARTEN (STEEN VAN GROEI).....	71
10.10 BIJLAGE: KAARTJES MET REFLECTIEVRAGEN EN TOOLS (STEEN VAN SAMENWERKING)	73
10.11 BIJLAGE: PERSOONLIJK STENENPAD.....	76

1 Voorwoord

Deze bachelorproef is tot stand gekomen in het kader van het behalen van mijn diploma Professionele Bachelor Orthopedagogie aan de Hogeschool UCLL te Hasselt. De uitwerking hiervan bleek een omvangrijke en uitdagende taak, die veel energie en toewijding vergde.

Met grote dankbaarheid wil ik iedereen erkennen die me heeft bijgestaan bij het voltooien van dit onderzoek. Tine Broux, voor haar begeleiding, deskundige feedback en steun bij het vormgeven van deze bachelorproef. Mijn stagementoren, Niki Vandereyt en Kelly Luys, voor hun betrokkenheid, ondersteuning en waardevolle inzichten. Het team van De Plan-trekkers, de betrokken organisaties en alle respondenten die hun tijd en ervaringen met mij hebben gedeeld. Hun bereidheid om mee te werken was onmisbaar voor het slagen van dit onderzoek. En ten slotte wil ik ook mijn familie en vrienden bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun en aanmoediging gedurende mijn hele studie. Hun geduld en begrip hebben mij geholpen de uitdagingen van dit onderzoek en de opleiding te doorstaan en vol te houden.

Het voltooien van dit onderzoek en daarmee ook het behalen van mijn bachelordiploma, symboliseert een belangrijk moment in mijn leven. Met deze bachelorproef wil ik bijdragen aan het verbeteren van de ondersteuning van jongeren en hun ouders bij schoolverzuim.

Evelyn Slijters

18 augustus 2025

2 Inleiding

Deze bachelorproef is opgebouwd rond een praktijkgericht onderzoek binnen het team van De Plan-trekkers, met als doel de ondersteuning van jongeren met schoolverzuim te optimaliseren. Na een inleidende situering en probleemstelling volgt een uitgebreide literatuurstudie waarin schoolverzuim, risicofactoren, motivatie en weerstand bij jongeren worden belicht. Vervolgens wordt de methodologie toegelicht, waarin een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden wordt ingezet: focusgroep, interviews en vragenlijsten. In het resultatenhoofdstuk worden de bevindingen per deelvraag besproken en gekoppeld aan theoretische modellen. In de conclusie worden concrete aanbevelingen geformuleerd die gezinscoaches onmiddellijk kunnen toepassen in de praktijk. Vervolgens wordt het creatief product “Steen voor steen sterker”, een visuele en krachtgerichte methodiek die jongeren met schoolverzuim ondersteunt, voorgesteld via de vier bouwstenen: herkenning, inzicht, groei en samenwerking. Tenslotte wordt afgerond met het bespreken van sterktes en aandachtspunten in de discussie.

2.1 Situering

Eén Gezin, één Plan (1G1P) is een initiatief binnen jeugdhulp dat gezinnen snelle en nabije ondersteuning wil bieden. Het richt zich op kinderen, jongeren en ouders die steeds vaker gebruik maken van rechtstreeks toegankelijke hulp. 1G1P is preventief bedoeld door wachtperiodes te overbruggen en zo te vermijden dat problemen complexer worden. Het zorgt voor een snellere toegang tot hulpverlening, waarbij basisvoorzieningen en gespecialiseerde diensten samenwerken. Dit leidt tot gedeelde verantwoordelijkheid met als doel een vlotte afhandeling van hulpvragen. 1G1P steunt op intersectorale samenwerking, waarbij organisaties en diensten uit welzijn en onderwijs samenwerken om integrale en effectieve hulp te bieden (Eén gezin – één plan, z.d.).

De Plan-trekkers vormen één van de drie teams binnen het initiatief 1G1P en zijn actief in de eerstelijnszones Kemp en Duin, Maasland en Zuid-Oost-Limburg. Ze hanteren een vrijwillige, laagdrempelige, op maat gemaakte en preventieve aanpak, met focus op eigen kracht, samenwerking, transparantie en oplossingsgericht werken. Hun doel is om binnen een maand in te spelen op elke jeugdhulpvraag met één plan en één gezinscoach per gezin.

De Plan-trekkers geloven in een mensgerichte en netwerkgerichte aanpak, waarbij gezinnen en hun netwerk centraal staan. Ze erkennen wat goed loopt, bouwen daarop verder en zoeken samen naar oplossingen. Hun kernprincipes zijn:

- Positieve benadering: focus op krachten en mogelijkheden
- Netwerkgericht werken: duurzame oplossingen met het netwerk
- Eigen regie: gezinnen behouden de controle over hun traject
- Samenwerking en innovatie: afstemming met partners voor efficiënte hulp.

De gezinscoach is een sleutelfiguur die gezinnen ondersteunt bij het (her)vinden van grip op hun leven. Dit gebeurt via het opstellen en uitvoeren van een gezinsplan op maat, actieve betrokkenheid van het netwerk, praktische ondersteuning en duidelijke afspraken en stimuleren van zelfredzaamheid en veiligheid. De begeleiding is gratis, flexibel en aan huis. Indien nodig zijn er ook eerstelijnspsychologen beschikbaar. De gezinscoach beschikt over competenties zoals empathie, oplossingsgerichtheid, flexibiliteit. De gezinscoach heeft kennis van het hulpverleningslandschap en werkt in een intersectoraal team (De Plan-Trekkers, z.d.).

2.2 Praktijkvraagstuk

Vanuit De Plan-trekkers worden verschillende thema's geïdentificeerd waarop verbetering gewenst is, waaronder schoolverzuim bij adolescenten (K. Luys, persoonlijke communicatie, 27 november 2024).

Tijdens mijn stage bij De Plan-trekkers merk ik dat gezinscoaches bij de ondersteuning van jongeren met schoolverzuim te maken krijgen met meerdere uitdagingen, waaronder de samenwerking met scholen en andere professionals. Toch blijkt vooral het omgaan met de hardnekkige weerstand bij jongeren de grootste belemmering te zijn. Zo ervaart mijn stagementor dat jongeren vooral denken op korte termijn, dat ze weinig interesse hebben in school en moeilijk te motiveren zijn (N. Vandereyt, persoonlijke communicatie, 13 januari 2025).

Gezinscoaches bij De Plan-trekkers zien regelmatig hoe jongeren worstelen met de stap terug naar school, zelfs wanneer ouders, leerkrachten en hulpverleners hen actief proberen te ondersteunen. Die weerstand is vaak voelbaar, maar niet makkelijk te verklaren. Het raakt niet alleen de jongere, maar ook de mensen om hen heen. In de praktijk blijkt dat

schoolverzuim veel teweeg kan brengen. Jongeren dreigen achterop te geraken in hun ontwikkeling, wat hun toekomstperspectief onder druk zet. Binnen de gezinnen ontstaan spanningen. Ouders voelen zich machteloos, broers en zussen worden meegezogen in de onrust. Vrienden begrijpen de situatie vaak niet goed waardoor het contact verwatert. Ook op school groeit de frustratie. Leerkrachten en hulpverleners willen helpen, maar botsen op grenzen. De redenen achter schoolverzuim zijn zelden eenduidig. Gezinscoaches komen uiteenlopende verhalen tegen. Jongeren die gepest worden, die kampen met sociale angst, ADHD of ASS of opgroeien in een onstabiel thuissituatie. Vaak is het een combinatie van factoren die elkaar versterken. Wat begint als een paar gemiste dagen kan uitgroeien tot langdurige afwezigheid, met gevoelens van isolatie en emotionele problemen tot gevolg.

Schoolverzuim is bovendien een actuele maatschappelijke tendens die ook op beleidsniveau sterk in de aandacht staat. In de Beleidsnota Onderwijs en Vorming 2024-2029 wordt het versterken van schoolbetrokkenheid en het voorkomen van schooluitval expliciet benoemd als strategische prioriteit. De Vlaamse overheid benadrukt dat samenwerking tussen onderwijs, welzijn en gezinnen essentieel is om jongeren duurzaam te ondersteunen (Vlaamse Regering, 2023). Daarnaast wijst het Vlaams Ministerie van Onderwijs op het blijvende probleem van ongeoorloofd schoolverzuim en nood aan een geïntegreerde aanpak, waarbij schoolbinding en contextuele factoren centraal staan (Onderwijs Vlaanderen, z.d.).

Schoolverzuim wordt in dit onderzoek gebruikt als een overkoepelende term die de verschillende vormen van afwezigheid het best omvat en recht doet aan de diverse situaties van de jongeren die hierrond ondersteuning krijgen door de gezinscoaches bij De Plan-trekkers. Een gerichte aanpak die de onderliggende elementen in overweging neemt, kan helpen om oplossingen te vinden en deze jongeren weer perspectief bieden. Van hieruit wil de onderzoeker nagaan hoe gezinscoaches vanuit hun rol de ondersteuning van jongeren, tussen twaalf en achttien jaar, bij schoolverzuim kunnen versterken, binnen een periode van zes maanden.

3 Literatuurstudie

3.1 Schoolverzuim

3.1.1 Verschil tussen schoolweigering, schooluitval en schoolverzuim

Schoolweigering wordt door Ameye et al. (2025) omschreven als een vorm van schoolafwezigheid waarbij een jongere, ondanks de leerplicht, niet naar school gaat vanwege emotionele en psychologische factoren zoals angst of stress. Het onderscheidt zich van spijbelen doordat er geen sprake is van opzettelijke ongehoorzaamheid, maar eerder van een innerlijke blokkade die de jongere verhindert om deel te nemen aan het onderwijs.

Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (2021) verwijst schooluitval naar het voortijdig verlaten van het onderwijs zonder het behalen van een diploma of startkwalificatie. Dit fenomeen wordt vaak geassocieerd met diverse persoonlijke, sociale en economische factoren. Dit zijn bijvoorbeeld een gebrek aan motivatie, leerproblemen, een onveilig schoolklimaat of een lage sociaaleconomische status.

Schoolverzuim is een bredere, algemene term die verwijst naar de afwezigheid van een leerling op school, ongeacht de reden (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, z.d.).

3.1.2 Vijf soorten schoolverzuim

Gilsing en de Vries (2023) onderscheiden vijf soorten problematisch schoolverzuim. Ten eerste is er het weigeren van schoolbezoek, wat vaak voortkomt uit emotionele stress. Dit gedrag is niet antisociaal en de ouders zijn hierbij meestal betrokken. Ten tweede is er spijbelen, waarbij ouders vaak niet op de hoogte zijn van de afwezigheid van hun kind. Een derde vorm is onthouden, waarbij ouders hun kinderen bewust thuis houden. Uitsluiting, een vierde vorm, waarbij de school ontmoedigt en vaak leidt tot schorsing. En tot slot zijn er aanhoudende lichamelijke klachten (ALK), ook bekend als somatisch onbegrepen lichamelijke klachten (SOLK), die eveneens een rol kunnen spelen bij schoolverzuim.

Volgens van Driessche, Ameye en De Nys (2023) biedt deze indeling in verschillende vormen een waardevol kader om processen, dynamieken, kwetsbaarheden en sterktes in kaart te

brengen. Deze inzichten kunnen richtinggevend zijn voor het ontwikkelen van een gerichte en effectieve aanpak en behandeling.

Het Nederlands Jeugdinstituut (2020) biedt hiervoor een wetenschappelijk onderbouwd kader (zie bijlage 11.5) dat schoolverzuim categoriseert in vijf typen: weigeren, spijbelen, onthouden, uitsluiting en ziekteverzuim (ALK/ SOLK). Elk type kent eigen kenmerken, risicofactoren en interventiestrategieën. Door dit kader te gebruiken als analytisch hulpmiddel, kunnen professionals gerichter inspelen op de specifieke noden van jongeren en hun omgeving.

3.1.3 Signalen bij schoolverzuim

Schoolverzuim is geen op zichzelf staand probleem, maar een complex samenspel van fysieke, emotionele en gedragsmatige symptomen die elkaar versterken. Het is daarom van essentieel belang om deze signalen tijdig te herkennen en de jongere te ondersteunen. Schoolverzuim begint vaak met subtiele signalen, zoals vage fysieke klachten zonder medische oorzaak. Jongeren die worstelen met de angst en stress die school met zich meebrengt, ervaren regelmatig hoofdpijn, buikpijn of vermoeidheid. Deze psychosomatische klachten vormen een eerste indicatie van een dieperliggende problematiek. Naast fysieke symptomen kunnen er emotionele spanningen ontstaan. De jongere voelt een groeiende angst en weerstand tegenover school, wat zich kan uiten in paniekaanvallen, huilbuien of een algemeen neerslachtig gevoel. Naarmate de schooldag nadert, neemt de spanning toe, waardoor dagelijkse routines, zoals op tijd opstaan en zich klaarmaken, steeds moeilijker worden. Gedragmatig komt dit vaak tot uiting in vermijdingsgedrag: treuzelen in de ochtend, excuses verzinnen om niet naar school te hoeven, of zich volledig terugtrekken uit sociale activiteiten. De jongere verliest geleidelijk interesse in schoolse aangelegenheden en vermijdt gesprekken over school. Dit gaat vaak gepaard met concentratieproblemen en een afname in motivatie. Taken die vroeger eenvoudig leken, voelen nu als een enorme last, waardoor frustratie en onzekerheid toenemen. Een diepgewortelde negatieve houding tegenover school kan zich ontwikkelen. School wordt gezien als een onoverkomelijk obstakel en de jongere voelt zich machteloos tegenover de verwachtingen die eraan gekoppeld zijn. Factoren zoals pesten, faalangst of sociale moeilijkheden kunnen deze negatieve gevoelens versterken en ervoor

zorgen dat de jongere zich steeds verder distantieert van de schoolomgeving (Van Driessche, Ameye, & De Nys, 2023).

3.1.4 Mogelijke langetermijneffecten van schoolverzuim

Volgens Van Driessche (2023) ontstaat er een vicieuze cirkel. Schoolse achterstand, stress en het verlies van vrienden leiden tot isolatie en een verhoogde kwetsbaarheid. Dit versterkt schoolverzuim en langdurige afwezigheid, wat het risico op vroegtijdige schooluitval vergroot. Deze situatie heeft gevolgen voor de arbeidsmarkt, zoals verminderde kansen op werk. Daarnaast kunnen stress en conflicten in het gezin en druk op relaties met leeftijdsgenoten ontstaan, wat kan leiden tot de ontwikkeling van sociaal-emotionele problemen en een verhoogd risico op psychiatrische problemen.

Ook Heyne (2022) vindt dat we de gevolgen van schoolverzuim niet mogen onderschatten, zowel korte als lange termijn. De impact is niet alleen merkbaar bij de jongere, maar treft ook andere leden van het gezin, waardoor relaties onder druk komen te staan. Op lange termijn kan de academische achterstand resulteren in moeite met het vinden van een baan op de arbeidsmarkt.

3.2 Risicofactoren die bijdragen aan schoolverzuim bij jongeren

Schoolverzuim bij jongeren tussen 12 en 18 jaar is een complex en gelaagd fenomeen dat niet op zichzelf staat, maar het resultaat is van een samenspel van persoonlijke, familiale, schoolse en maatschappelijke factoren (Nederlands Jeugdinstituut, 2020).

Uit het werk van Van Sleeuwen (2021) blijkt dat schoolverzuim vaak het gevolg is van een combinatie van risicofactoren. In totaal worden drieëntwintig factoren onderscheiden, gebaseerd op een meta-analyse van vijfenzeventig studies. Het overzicht helpt om systematisch in kaart te brengen welke elementen een rol spelen in een specifieke casus. Dit kan richting geven aan de begeleiding en bijdragen aan een meer gerichte en integrale aanpak. Een volledig overzicht van deze risicofactoren is opgenomen in bijlage 11.6.

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste risicofactoren besproken die bijdragen aan het ontstaan en in stand houden van schoolverzuim.

3.2.1 Individuele factoren

De adolescentie is een periode van grote veranderingen, waarin jongeren geconfronteerd worden met verhoogde verwachtingen, nieuwe structuren en een grotere mate van zelfstandigheid. Vooral de overgang van het lager naar het secundair onderwijs blijkt een kwetsbare fase te zijn. Jongeren ervaren stress door de nieuwe leeromgeving, meerdere leerkrachten en een andere sociale dynamiek, wat kan leiden tot gevoelens van onzekerheid of onveiligheid (Heyne, 2022).

Een veelvoorkomende reden voor schoolverzuim is een gebrek aan motivatie. Jongeren geven aan dat ze school als saai en weinig relevant ervaren. Ze verlangen naar meer betrokkenheid, erkenning en een positieve relatie met leerkrachten. Volgens de zelfdeterminatietheorie is het gevoel van competentie essentieel voor motivatie. Wanneer jongeren herhaaldelijk falen, bijvoorbeeld door leerproblemen, kan dit leiden tot een verminderde motivatie en het vermijden van schooltaken uit angst om opnieuw te falen (Minnaert & Odenthal, 2018).

Daarnaast spelen psychische problemen zoals angststoornissen, depressie, ADHD of ASS een belangrijke rol. Deze problemen kunnen leiden tot vermijdingsgedrag, sociale terugtrekking of overprikkeling, wat het schoolbezoek bemoeilijkt (Van Driessche, Ameye & De Nys, 2023).

Ook middelengebruik, een laag zelfbeeld en een gebrek aan toekomstperspectief verhogen het risico op schoolverzuim (Van Sleuwen, 2021).

3.2.2 Gezinsfactoren

De thuissituatie van jongeren heeft een grote invloed op hun schoolloopbaan. Jongeren uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status (SES), werkloosheid of beperkte ouderlijke betrokkenheid lopen een verhoogd risico op schoolverzuim (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, z.d.).

Problematische gezinsomstandigheden, zoals echtscheiding, conflicten, psychische problemen bij ouders of een onveilige thuissituatie, kunnen leiden tot emotionele belasting en een gebrek aan ondersteuning, wat het schoolbezoek bemoeilijkt. Een gebrekkige communicatie tussen ouder en kind of een negatieve houding ten opzichte van school kunnen het gevoel van schoolbetrokkenheid verder ondermijnen. Ouders spelen een cruciale rol in

het opvolgen van afwezigheden, het stimuleren van motivatie en het bieden van structuur (Van Driessche et al., 2023).

3.2.3 Schoolfactoren

Ook de schoolcontext draagt in belangrijke mate bij aan schoolverzuim. Een negatief schoolklimaat, slechte relaties met leerkrachten, een gebrek aan individuele begeleiding of onvoldoende opvolging van afwezigheden kunnen jongeren vervreemden van de school. Vooral jongeren met specifieke onderwijsbehoeften, zoals ASS, zijn kwetsbaar voor sociale uitsluiting, pestgedrag en emotionele overbelasting (Minnaert & Odenthal, 2018; Gilsing & de Vries, 2023).

De huidige onderwijscontext wordt bovendien gekenmerkt door een sterke prestatiedruk. Jongeren ervaren een toetscultuur waarin de nadruk ligt op cijfers en competitie. Dit leidt vaak tot faalangst, stress en het ontwikkelen van een 'zesjescultuur', waarbij leerlingen met minimale inspanning proberen te slagen. Wanneer jongeren het gevoel hebben dat hun inspanningen niet lonen, kan dit leiden tot schoolmoeheid en uiteindelijk tot verzuim (Minnaert & Odenthal, 2018).

Daarnaast blijkt de samenwerking tussen school en ondersteunende instanties zoals het CLB niet altijd vlot te verlopen. Tekort aan vorming bij leerkrachten, onvoldoende opvolging en het ontbreken van een duidelijke aanpak bij afwezigheden werken schoolverzuim in de hand. Het toekennen van een B- of C-attest kan bovendien leiden tot schoolwissels, waardoor jongeren opnieuw aansluiting moeten zoeken en betrokkenheid verliezen (Gilsing & de Vries, 2023).

3.2.4 Maatschappelijke factoren

Tot slot spelen ook bredere maatschappelijke factoren een rol. Jongeren die thuis geen Nederlands spreken of opgroeien in een achtergestelde buurt hebben een verhoogd risico op schooluitval. Taalachterstand, beperkte toegang tot ondersteuning en een gebrek aan positieve rolmodellen kunnen het gevoel van verbondenheid met de school ondermijnen. Pestgedrag, sociale uitsluiting en negatieve invloeden van leeftijdsgenoten versterken dit risico. Jongeren die zich niet veilig of geaccepteerd voelen op school, zullen sneller geneigd

zijn om afwezig te blijven. Een inclusief schoolklimaat, waarin diversiteit wordt gewaardeerd en sociale verbondenheid wordt gestimuleerd, is daarom essentieel (Van Sleeuwen, 2021).

3.2.5 Synthese

Schoolverzuim bij jongeren van 12 tot 18 jaar is zelden het gevolg van één enkele oorzaak. Het ontstaat meestal uit een combinatie van persoonlijke kwetsbaarheden, gezinsproblemen, schoolse uitdagingen en maatschappelijke invloeden. Een effectieve aanpak vereist maatwerk, waarbij de interventie wordt afgestemd op de onderliggende oorzaken van het verzuim. De wetenschappelijke literatuur benadrukt het belang van een integrale benadering, waarin samenwerking tussen school, ouders, hulpverlening en leerplicht centraal staat (Nederlands Jeugdinstituut, 2020).

3.3 De leefwereld van jongeren: een sleutel tot het begrijpen van schoolverzuim

Adolescenten tussen twaalf en achttien jaar bevinden zich in een cruciale ontwikkelingsfase. De prefrontale cortex, verantwoordelijk voor denken, oordelen, inschatten en het beheersen van impulsen, is nog in ontwikkeling. Hierdoor onderschatten jongeren vaak risico's en gevolgen en overschatten ze beloningen op korte termijn. Daarnaast hebben jongeren de neiging om later te gaan slapen en moeten ze vroeg opstaan, wat leidt tot een tekort aan slaap. Dit slaapttekort kan een negatief effect hebben op hun schoolprestaties en stemmingswisselingen veroorzaken (Feldman, 2016).

Egocentrisme speelt ook een grote rol in deze fase. Jongeren bekijken de wereld vanuit hun eigen perspectief en zijn vaak kritisch ten opzichte van ouders en leerkrachten. Ze denken dat ze in het middelpunt van de belangstelling staan en geven snel commentaar op het gedrag van anderen. Het concept van het imaginaire publiek is hierbij belangrijk. Jongeren zijn ervan overtuigd dat anderen voortdurend naar hen kijken en evenveel aandacht aan hen besteden als zichzelf. Daarnaast geloven ze in persoonlijke fabels, waarbij ze denken dat hun ervaringen uniek zijn en niemand anders hetzelfde meemaakt (Feldman, 2016).

Het verwerven van een eigen plek in de maatschappij is van groot belang voor jongeren. Dit gaat gepaard met grote veranderingen in zelfbeeld en eigenwaarde en het besef van hun

eigen identiteit. Zelfbeeld verwijst naar het begrijpen van wie je bent en je onderscheiden van anderen. Jongeren maken een duidelijk onderscheid tussen hoe anderen hen zien hoe ze zichzelf zien. De groeiende differentiatie in hun zelfbeeld kan soms leiden tot conflicten met verschillende kanten van hun persoonlijkheid. Ze willen zichzelf op een bepaalde manier zien, maar kunnen nerveus worden bij het gedrag dat niet overeenkomt met dit zelfbeeld. Verschillende situaties kunnen verschillend gedrag en gevoelens oproepen. Eigenwaarde gaat over het accepteren van wie je bent en tevreden zijn met jezelf. Jongeren met een lage sociaaleconomische status blijken meer kans te hebben op een lagere eigenwaarde. Status kan de reputatie en eigenwaarde vergroten, bijvoorbeeld door merkkleding of een dure smartphone. De identiteitsvorming vindt plaats bij jongeren die onder hoge maatschappelijke druk staan en moeilijke keuzes over hun toekomst moeten maken. De druk van ouders, school en vrienden, evenals het vergelijken met anderen, kan soms onzekerheid veroorzaken (Feldman, 2016).

De toenemende autonomie van jongeren komt tot uiting in de relatie met hun ouders. Ze idealiseren hun ouders minder en trekken meningen, stellingen en richtlijnen van hun ouders in twijfel. In deze generatiekloof zien we grote verschillen in attitudes, waarden, ambities en wereldbeelden tussen jongeren en hun ouders. Relaties met leeftijdsgenoten zijn voor jongeren van groot belang. De mobiele telefoon is onmisbaar in contact met hun leeftijdsgenoten. Jongeren vergelijken hun meningen, capaciteiten en fysieke veranderingen met die van hun leeftijdsgenoten. Omdat ze dezelfde ervaringen doormaken, kunnen ze elkaar opheldering verschaffen hierin. Ze experimenteren en proberen nieuw gedrag en rollen uit, gebaseerd op informatie van leeftijdsgenoten over welk gedrag en welke rollen acceptabel zijn. Een referentiegroep, de groep mensen met wie jongeren zichzelf vergelijken, speelt hierbij een belangrijke rol. Peer pressure, de druk om zich te conformeren aan het gedrag en de attitudes van leeftijdsgenoten, beïnvloedt hun keuzes op verschillende gebieden (Feldman, 2016).

3.4 Preventie bij schoolverzuim

Volgens Van Sleeuwen (2021) vraagt effectieve preventie van schoolverzuim om inzicht in de achterliggende oorzaken. Jongeren met verschillende motieven voor verzuim hebben een aangepaste aanpak nodig. Preventie steunt op vier pijlers: vroegtijdige signalering,

versterking van motivatie en schoolbinding, ouderbetrokkenheid en sociale vaardigheden en een schoolbreed beleid rond aanwezigheid en opvolging. Een veilige en stimulerende schoolomgeving, gecombineerd met een goede samenwerking tussen onderwijs, hulpverlening en leerplicht, is daarbij essentieel. Ook de professionalisering van schoolteams speelt een sleutelrol in het herkennen en aanpakken van risicogedrag.

Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (2020) begint preventie van schoolverzuim bij een nauwkeurige verzuimregistratie en vroegtijdige opvolging. Ook zij zijn van mening dat een positief schoolklimaat, waarin jongeren zich veilig en gewaardeerd voelen, de basis vormt. Preventieve interventies omvatten volgens hen mentorschap, individuele begeleiding en aandacht voor motivatie en leerplezier. Daarnaast vinden ze structurele samenwerking met ouders, scholen en hulpverlening essentieel, waarbij maatwerk afgestemd op het type verzuim centraal staat.

Het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) speelt een sleutelrol in de preventie van schoolverzuim. Naast het bieden van ondersteuning bij leer- en gedragsproblemen, zet het CLB sterk in op vroegtijdige signalering en sensibilisering (Vrij CLB, z.d.).

Door nauwe samenwerking met scholen, ouders en externe partners wordt een geïntegreerde aanpak nagestreefd. Bij de eerste tekenen van verzuim worden gesprekken gevoerd met de jongere en de ouders, met als doel de oorzaken te achterhalen en een begeleidingsplan op te stellen. Dit plan bevat afspraken over aanwezigheid, leerondersteuning en eventuele aanpassingen in het leertraject. Dergelijke maatregelen dragen bij aan het voorkomen van langdurige afwezigheid en schooluitval (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, z.d.).

Spruyt en Keppens (2019) benadrukken het belang van een sterke schoolbinding als preventieve factor tegen schoolverzuim. Leerlingen die zich verbonden voelen met hun schoolomgeving zijn minder geneigd om te spijbelen of vroegtijdig de school te verlaten. Een autoritair schoolklimaat, waarin duidelijke verwachtingen worden gecombineerd met nabijheid en ondersteuning, blijkt hierin bijzonder effectief. Preventie vraagt bovendien om een relationele aanpak omdat blijkt dat sancties pas effect hebben wanneer er een vertrouwensband is tussen leerling en school. Daarnaast spelen vroegtijdige signalering en

monitoring een cruciale rol. Informele gesprekken, regelmatige check-ins en een goed registratiesysteem stellen scholen in staat om tijdig in te grijpen bij beginnend verzuim. Leerkrachten nemen hier een sleutelpositie in, aangezien zij vaak als eersten signalen opvangen in de klas of op de speelplaats.

Verder zijn er in Vlaanderen verschillende initiatieven en projecten die inzetten op preventie van schoolverzuim. Zo richt het project Nieuwe Kansen Geven zich op het bevorderen van de leerplicht van jongeren via samenwerking, leerplekieren en vorming (Nieuwe Kansen Geven, z.d.). Ook het NAFT-project biedt preventieve ondersteuning door middel van flexibele trajecten en individuele begeleiding (Onderwijs Vlaanderen, z.d.). Daarnaast biedt het project Ikaros van Daidalos vzw kortdurende, intensieve en mobiele begeleiding aan huis voor gezinnen waar schoolverzuim dreigt. De focus ligt op vroegtijdige ondersteuning, het versterken van het gezin en het herstellen van de samenwerking met school en het netwerk. Zo wordt escalatie voorkomen en het leerrecht van jongeren versterkt (Daidalos, z.d.). Ook DE Ideale Wereld vzw (DIW) zet in op de vroegtijdige detectie en begeleiding van jongeren met risico op schoolverzuim. Via intensieve coaching, samenwerking met scholen en het versterken van het netwerk rond de jongere, tracht DIW schooluitval te voorkomen. Hun aanpak is laagdrempelig, outreachend en op maat, met aandacht voor de leefwereld van de jongere en het herstellen van verbinding met het onderwijs (DIW vzw, z.d.). Ten slotte is er nog Het Vlaams Upstream-project dat zich focust op het voorkomen van schoolverzuim en schooluitval bij jongeren in kwetsbare situaties. Via maatwerktrajecten, flexibele leeromgevingen en tijdige doorverwijzing wordt preventief ingegrepen. Brugfiguren en mentoren begeleiden jongeren in nauwe samenwerking met onderwijs, welzijn en lokale besturen (Opgroeien, z.d.). Het Actieplan 'Afwezig op school' benadrukt vroegdetectie en onderwijs op maat als kernstrategieën (Samen tegen schooluitval WVL, z.d.), terwijl het project 'Angst voor de schoolpoort' focust op sensibilisering en het begeleiden van jongeren met schoolangst (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, z.d.). Daarnaast biedt HOGENT (2024) vormingen aan voor schoolteams en ouders, gebaseerd op onderzoek naar schoolverzuim en ondersteunt 'Samen tegen schooluitval' scholen met concrete hulpmiddelen en provinciale samenwerking (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, z.d.).

3.5 Motivatie en weerstand bij jongeren met schoolverzuim

3.5.1 Weerstand

Weerstand verwijst naar gedrag of houdingen waarbij jongeren zich verzetten tegen verwachtingen, regels of hulpverlening. Volgens de Reactantietheorie van Brehm (1966) ontstaat weerstand wanneer jongeren het gevoel hebben dat hun autonomie wordt bedreigd. Zij reageren dan met gedrag dat hun gevoel van controle herstelt. In een schoolcontext kan dit zich uiten in oppositioneel gedrag zoals spijbelen of het weigeren van hulp. Jongeren die zich gecontroleerd of onderdrukt voelen door schoolregels of autoritaire leerkrachten, kunnen schoolverzuim gebruiken als een vorm van protest of herwinning van autonomie (Brehm & Brehm, 1981).

Het Nederlands Jeugdinstituut (2020) benadrukt dat weerstand vaak een signaal is van onderliggende problemen zoals angst, overbelasting of negatieve schoolervaringen.

Ajzen's Theorie van Gepland Gedrag biedt een sociaal-psychologisch perspectief op gedrag. Volgens deze theorie wordt gedrag bepaald door de intentie om het gedrag te stellen, die op haar beurt beïnvloed wordt door de attitude ten opzichte van het gedrag, de subjectieve normen en de ervaren gedragscontrole. Jongeren die een negatieve attitude hebben tegenover school, weinig sociale druk ervaren om aanwezig te zijn en denken dat ze gemakkelijk kunnen verzuimen, zullen eerder geneigd zijn om afwezig te blijven (Ajzen, 1991).

Weerstand bij jongeren kan zich op uiteenlopende manieren manifesteren. Op gedragsmatig niveau uit dit zich bijvoorbeeld in spijbelen, te laat komen, het weigeren van hulp of het aangaan van conflicten met leerkrachten. Emotioneel kan weerstand zichtbaar worden in gevoelens van frustratie, teruggetrokken gedrag, angst of boosheid. Daarnaast kan weerstand ook een cognitieve component hebben, waarbij jongeren negatieve overtuigingen ontwikkelen over school, een lage motivatie ervaren of een gebrek aan toekomstperspectief tonen (Trimbos-instituut, 2021).

Volgens het Nederlands Jeugdinstituut (2020) is het belangrijk om weerstand niet te zien als onwil, maar als een vorm van coping of zelfbescherming.

Volgens het transactioneel model van stress en coping van Lazarus en Folkman hangt de manier waarop jongeren omgaan met stress af van hun cognitieve beoordeling van stressoren en hun beschikbare copingstrategieën. Schoolstress, prestatiedruk en faalangst kunnen leiden tot vermijdingsgedrag zoals schoolverzuim, vooral wanneer jongeren onvoldoende vaardigheden hebben om met deze stress om te gaan (Lazarus & Folkman, 1984).

Recente studies wijzen op de toenemende prestatiedruk onder jongeren als belangrijke factor in schoolverzuim. De druk om te presteren, in combinatie met hoge verwachtingen van ouders en scholen, kan leiden tot burn-outklachten en mentale uitputting. Wanneer jongeren onvoldoende ondersteuning ervaren, kan dit resulteren in terugtrekgedrag en schooluitval (Nederlands Jeugdinstituut, 2024).

3.5.2 Motivatie

Motivatie verwijst naar de interne processen die het gedrag van jongeren richting school beïnvloeden, zoals hun bereidheid om deel te nemen aan het leerproces. In onderwijscontext wordt motivatie vaak omschreven als de drijfveer of reden van een individu om tot een actie of prestatie te komen (Wij-leren.nl, 2024).

Een belangrijk onderscheid binnen motivatie is dat tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie ontstaat wanneer jongeren leren omdat ze het interessant of leuk vinden, terwijl extrinsieke motivatie voortkomt uit externe factoren zoals beloningen, straf of sociale druk (Deci & Ryan, 2000; Goes, 2009). Hoewel extrinsieke motivatie tijdelijk effectief kan zijn, blijkt uit onderzoek dat intrinsieke motivatie duurzamer is en sterker samenhangt met positieve leeruitkomsten. Externe druk, bijvoorbeeld van ouders of school, kan zelfs averechts werken wanneer jongeren hierdoor hun gevoel van autonomie verliezen.

Motivatieverlies kan optreden wanneer jongeren herhaaldelijk negatieve ervaringen op school opdoen. Bijvoorbeeld jongeren die voortdurend negatieve feedback krijgen, geen succeservaringen opdoen of zich niet competent voelen, kunnen hun motivatie verliezen en school als zinloos gaan ervaren (Welling, 2024).

Motivatie fungeert echter ook als een beschermende factor. Jongeren die intrinsiek gemotiveerd zijn, blijken beter bestand tegen stress, prestatiedruk en negatieve invloeden uit

hun omgeving. Zij ontwikkelen minder snel vermijdingsgedrag en tonen meer veerkracht in moeilijke omstandigheden (JGZ Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg, 2022).

De Zelfdeterminatietheorie van Deci en Ryan biedt een wetenschappelijk kader om motivatie beter te begrijpen. Volgens deze theorie ontstaat motivatie wanneer drie psychologische basisbehoeften worden vervuld: autonomie, competentie en verbondenheid. Jongeren die zich niet verbonden voelen met hun schoolomgeving, weinig autonomie ervaren in hun leerproces of zich onbekwaam voelen, ontwikkelen vaak een lage intrinsieke motivatie. Dit gebrek aan motivatie kan leiden tot passief of actief schoolverzuim. Onderzoek toont aan dat scholen die inzetten op autonomie-ondersteunend onderwijs en warme relaties tussen leerlingen en leerkrachten, schoolverzuim kunnen reduceren (Ryan & Deci, 2017).

3.5.3 Begeleiding van jongeren met weerstand

Weerstand bij jongeren met schoolverzuim vraagt om een sensitieve en afgestemde begeleidingsstijl. Het is essentieel dat begeleiders niet alleen het gedrag observeren, maar ook de onderliggende motieven en contexten begrijpen. Verschillende wetenschappelijke kaders bieden waardevolle handvatten voor effectieve begeleiding. Ten eerste is autonomie-ondersteunend werken cruciaal. Jongeren moeten het gevoel hebben dat ze keuzes hebben en serieus genomen worden. Wanneer begeleiding te dwingend of controlerend is, kan dit de weerstand juist versterken (Brehm, 1966).

Daarnaast biedt Motivational Interviewing (MI) een effectieve gespreksmethode voor jongeren die weerstand vertonen. Door het inzetten van empathie, open vragen en reflectie wordt de intrinsieke motivatie van jongeren versterkt, wat hun bereidheid tot samenwerking vergroot (Miller & Rollnick, 2013).

Een systemische benadering, zoals voorgesteld door Bronfenbrenner, benadrukt dat weerstand vaak verbonden is met factoren in de omgeving, zoals het gezin, de school en leeftijdsgenoten. Begeleiding moet daarom niet alleen gericht zijn op het individu, maar ook op het versterken van deze contexten (Bronfenbrenner, 1979).

Verder kan weerstand voortkomen uit stressvolle omstandigheden. Volgens het stress-copingmodel van Lazarus en Folkman is weerstand soms een reactie op schoolstress of

prestatiedruk. Begeleiding moet jongeren dan ondersteunen in het herkennen van stress en het ontwikkelen van adequate copingstrategieën (Lazarus & Folkman, 1984).

Tot slot wijst het Nederlands Jeugdinstituut erop dat weerstand vaak een uiting is van onderliggende noden. In plaats van het gedrag te veroordelen, dienen begeleiders te zoeken naar de betekenis erachter. Weerstand moet worden gezien als signaalgedrag dat vraagt om begrip, dialoog en maatwerk (Nederlands Jeugdinstituut, 2020).

3.6 Methodieken

Verschillende methodieken bieden waardevolle handvaten voor de ondersteuning van jongeren met schoolverzuim. Ze richten zich op het versterken van motivatie, het opbouwen van vertrouwen en het creëren van een veilige en stimulerende omgeving.

Het *CARE-model*, ontwikkeld door Minnaert en Odenthal (2018), is een onderwijszorgmodel dat staat voor Competentie, Autonomie, Relationale Verbondenheid en Engagement. Dit model biedt middelen en handelingskaders om doelbewust, doelgericht en adaptief te handelen. Het richt zich op het bieden van structuur door duidelijke verwachtingen met betrekking tot resultaten, autonomie te ondersteunen door keuzemogelijkheden te bieden en betrokkenheid te verhogen door positieve interesse te tonen.

Aanvullend biedt het AMBIT-model (Adaptive Mentalization Based Integrative Treatment), zoals beschreven door Van Driessche, Ameye en De Nys (2023), een kader dat focust op verbinding, samenwerking en mentaliseren. Vertrouwen staat hierbij centraal. Het model benadrukt het belang van vroegtijdige signalering en snelle, gerichte interventies. Door bewustwording en sensibilisering binnen scholen te bevorderen, wordt schoolverzuim niet alleen sneller herkend, maar ook effectiever aangepakt.

Ook binnen de thuissituatie zijn er methodieken die bijdragen aan een preventieve aanpak. *Geweldloos verzet*, volgens Omer (2015), leert ouders hoe ze op een standvastige en niet-gewelddadige manier kunnen omgaan met problematisch gedrag. Door consequent aanwezig te zijn en duidelijke grenzen te stellen zonder straf, ontstaat een ondersteunende omgeving waarin jongeren zich gehoord en begrepen voelen. Dit bevordert positieve gedragsverandering en versterkt de ouder-kindrelatie.

De Presentietheorie van Baart en Timmerman (2025) sluit hier nauw bij aan. Deze benadrukt het belang van een begripvolle, niet-oordelende aanwezigheid. Door echt aanwezig te zijn en te luisteren naar de jongere, ontstaat een vertrouwensrelatie die essentieel is voor motivatie en herstel. In een klimaat van acceptatie en betrokkenheid voelen jongeren zich gesteund, wat hun bereidheid om opnieuw aansluiting te vinden bij school vergroot.

De *Vitamines voor Groei*, zoals beschreven door Vansteenkiste en Soenens (2015), zijn gebaseerd op de Zelf-Determinatie Theorie en vormen de kern van een gezonde psychologische ontwikkeling. Volgens deze theorie zijn er drie essentiële basisbehoeften die, wanneer vervuld, bijdragen aan motivatie, welzijn en persoonlijke groei. De eerste vitamine is autonomie, wat verwijst naar de vrijheid om zelf keuzes te maken en richting te geven aan het eigen leven. Wanneer jongeren de kans krijgen om hun eigen doelen te stellen en hun mening telt, voelen ze zich meer gemotiveerd en betrokken. De tweede vitamine is competentie, oftewel het gevoel dat iemand vaardigheden heeft en succesvol kan zijn in wat hij of zij doet. Wanneer jongeren uitgedaagd worden op een manier die aansluit bij hun capaciteiten, groeit hun zelfvertrouwen en bereidheid om nieuwe dingen te leren. De derde vitamine is verbondenheid, wat betekent dat iemand zich gewaardeerd en ondersteund voelt in zijn sociale omgeving. Warme en ondersteunende relaties met ouders, leerkrachten en leeftijdsgenoten dragen bij aan een veilige en stimulerende leeromgeving. Wanneer deze drie psychologische basisbehoeften worden vervuld, ontstaat een klimaat waarin jongeren zich optimaal kunnen ontwikkelen en gemotiveerd blijven om te groeien, zowel op school als daarbuiten. Ouders, leerkrachten en hulpverleners spelen hierin een cruciale rol door een omgeving te creëren waarin autonomie, competentie en verbondenheid centraal staan.

De Wegwijzer Mentaal Kapitaal werd oorspronkelijk ontwikkeld voor scholen in het voortgezet onderwijs binnen het project Mentaal Kapitaal van onder andere Universiteit Utrecht. Het richt zich op het versterken van het mentaal welbevinden van jongeren door schoolstress, prestatiedruk en motivatieproblemen aan te pakken. De wegwijzer is opgebouwd rond acht domeinen die het mentaal welzijn beïnvloeden: schoolklimaat, leeromgeving, relaties, participatie, ondersteuning, samenwerking, signalering en beleid. Elke

domein bevat reflectievragen, praktijkvoorbeelden en interventies die ook buiten de schoolcontext toepasbaar zijn. Concrete handvatten zijn bijvoorbeeld:

- Gespreksvragen over motivatie, druk en verbondenheid
- Suggesties voor het versterken van autonomie en inspraak
- Tips voor het herstellen van de samenwerking tussen gezin en school
- Voorbeelden van rustmomenten, keuzemogelijkheden en het betrekken van vertrouwenspersonen.

Door in te zetten op relatie, rust en ruimte voor inspraak sluit deze tool nauw aan bij de principes van gezinsgerichte begeleiding. De Wegwijzer ondersteunt in het vroegtijdig herkennen van signalen van weerstand en het versterken van motivatie, met als doel jongeren opnieuw perspectief te bieden binnen hun schoolloopbaan (Wijsbroek, 2024).

4 Methodologie

Van der Donk & Van Lanen (2019) stellen dat praktijkonderzoek in zorg en welzijn betrekking heeft op onderzoek uitgevoerd door zorg- en dienstverleners. Hierbij wordt op een systematische manier interactie aangegaan met de omgeving om antwoorden te verkrijgen op vragen die voortkomen uit de eigen beroepspraktijk. De focus van het onderzoek ligt op het actief streven naar verbeteringen binnen de betreffende praktijkcontext.

Het doel van de onderzoeksvraag is een kennisgericht praktijkonderzoek aan de hand van beschrijvende en vergelijkende onderzoeksvragen. De aanpak combineert kwalitatieve en kwantitatieve methoden, zoals een focusgroep, een vragenlijst en interviews (Van der Donk & Van Lanen, 2019; Verhagen, 2008). Deze mixed-method benadering (De Boer, 2006; Baars et al., 2011; Tashakorri & Teddlie, 2003) zorgt voor een breed en diepgaand inzicht in de praktijk, wat leidt tot waardevolle en holistische resultaten. Zo blijft onderzoek niet alleen theoretisch, maar draagt het ook bij aan verbetering in de praktijk.

4.1 Hoofdvraag en deelvragen

De centrale onderzoeksvraag van deze bachelorproef luidt als volgt: Hoe kunnen gezinscoaches bij De Plan-trekkers jongeren, van twaalf tot en met achttien jaar, met schoolverzuim ondersteunen vanuit een methodiek die specifiek inspeelt op de weerstand en motivatieproblemen, binnen een maximale trajectduur van zes maanden?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, werden vijf deelvragen geformuleerd op basis van de literatuurstudie. Elke deelvraag wordt onderzocht via een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden, afgestemd op de aard van de informatie die nodig is.

Deelvraag 1: Welke preventieve strategieën worden in de praktijk reeds gehanteerd om schoolverzuim vroegtijdig aan te pakken?

Deze deelvraag wordt onderzocht via een focusgroep met gezinscoaches van De Plan-trekkers en semigestructureerde interviews met externe organisaties. De focusgroep brengt praktijkervaringen en percepties van gezinscoaches in kaart, terwijl de interviews aanvullende inzichten bieden vanuit andere werkvelden.

Deelvraag 2: Welke methodieken worden reeds effectief ingezet om jongeren met schoolverzuim te ondersteunen, specifiek bij weerstand en motivatieproblemen?

Deze deelvraag wordt onderzocht via dezelfde focusgroep en interviews met externe organisaties. De combinatie van beide methoden maakt het mogelijk om zowel de interne werking van De Plan-trekkers als externe benaderingen te vergelijken en te analyseren.

Deelvraag 3: Welke vormen en oorzaken van schoolverzuim komen het vaakst voor bij jongeren in begeleiding bij gezinscoaches van De Plan-trekkers?

Deze deelvraag wordt onderzocht via de focusgroep en via online vragenlijsten gericht aan jongeren en hun ouders die begeleiding rond schoolverzuim kregen van De Plan-trekkers. De focusgroep biedt inzicht in de professionele observaties, terwijl de vragenlijsten de beleving en ervaringen van jongeren en hun ouders belichten.

Deelvraag 4: Welke factoren versterken of ondermijnen de motivatie van jongeren met schoolverzuim, volgens jongeren, ouders, gezinscoaches en andere hulpverleners?

Deze deelvraag wordt onderzocht via de focusgroep, de interviews met externe organisaties en de online vragenlijsten voor jongeren en hun ouders. Door deze triangulatie ontstaat een breed en genuanceerd beeld van hoe motivatie beïnvloed wordt in de praktijk.

Deelvraag 5: In welke mate sluit de ondersteuning bij schoolverzuim door gezinscoaches bij De Plan-trekkers aan bij de ervaringen en behoeften van jongeren en hun ouders?

Deze deelvraag wordt onderzocht via online vragenlijsten gericht aan jongeren en hun ouders. De vragenlijsten brengen in kaart hoe de doelgroep de begeleiding bij schoolverzuim ervaart en welke noden nog onvoldoende worden ingevuld.

4.2 Focusgroep

Een focusgroep is een groepsgesprek waarin meerdere mensen binnen korte tijd bevraagd kunnen worden. De respondenten hebben ieder vanuit hun ervaring een eigen focus op het thema. Door de interactie tussen de respondenten ontstaat een dynamiek waarin waardevolle inzichten worden gedeeld en nieuwe ideeën verkend. Het doel is een holistisch begrip te ontwikkelen van hoe het team samenwerkt met jongeren en het gezin rond schoolverzuim (Van der Donk & Van Lanen, 2019).

Aan de hand van deze methode tracht de onderzoeker een antwoord te vinden op volgende deelvragen:

- Welke preventieve strategieën worden in de praktijk reeds gehanteerd om schoolverzuim vroegtijdig aan te pakken?
- Welke methodieken worden reeds effectief ingezet om jongeren met schoolverzuim te ondersteunen, specifiek bij weerstand en motivatieproblemen?
- Welke vormen en oorzaken van schoolverzuim komen het vaakst voor bij jongeren in begeleiding bij gezinscoaches van De Plan-trekkers?
- Welke factoren versterken of ondermijnen de motivatie van jongeren met schoolverzuim, volgens jongeren, ouders, gezinscoaches en andere hulpverleners?

Respondenten: drie gezinscoaches uit het team van De Plan-Trekkers.

Er wordt een focusgroep georganiseerd met het team van De Plan-Trekkers, waarbij er gebruik wordt gemaakt van een kwalitatieve en gestandaardiseerde benadering. Hierbij wordt informatie verzameld op basis van een minder gestructureerde interviewleidraad (zie bijlage 11.1) rond percepties en ervaringen van het team met betrekking tot schoolverzuim bij jongeren. Binnen de focusgroep is er ruimte voor zowel verdiepende als specificerende vragen (Van der Donk & Van Lanen, 2019). De gegevens van de eerdergenoemde methodiek worden weergegeven door middel van een transcriptie van de geluidsopname die werd gemaakt tijdens de focusgroep, als onderdeel van het resultaatverwerkingsproces. Als dataverwerkingsmethode wordt hier gekozen voor open coderen omdat het verzamelen van minder gestructureerde data vaak ook veel tekst oplevert. Ook omwille van het open karakter dat weinig houvast biedt voor analyse en omdat de onderzoeker zich zo weinig mogelijk wil laten leiden door bestaande denkbeelden en aannames. Eerst verdeelt de onderzoeker de tekst in betekenisvolle tekstfragmenten die vervolgens gelabeld worden met een categorienaam. Bij deze inductieve werkwijze ontstaan categorieën vanuit de bestaande tekst. Deze worden tijdens het analyseren afgeleid van de beschikbare data. (Van der Donk & Van Lanen, 2019)

4.3 Interview organisaties

Een interview is een directe vorm van bevraging waarbij de onderzoeker in gesprek gaat met de respondent (van der Donk & van Lanen, 2019). Het betreft de mondelinge verzameling van informatie door vragen te stellen over feiten, meningen, ervaringen en/of motieven. Het interview is met name geschikt als instrument voor sociaalwetenschappelijk onderzoek, waarbij kwalitatieve gegevens worden verzameld (Hulshof, 2016).

Aan de hand van deze methode tracht de onderzoeker een antwoord te vinden op de volgende deelvragen:

- Welke preventieve strategieën worden in de praktijk reeds gehanteerd om schoolverzuim vroegtijdig aan te pakken?
- Welke methodieken worden reeds effectief ingezet om jongeren met schoolverzuim te ondersteunen, specifiek bij weerstand en motivatieproblemen?
- Welke factoren versterken of ondermijnen de motivatie van jongeren met schoolverzuim, volgens jongeren, ouders, gezinscoaches en andere hulpverleners?

Respondenten: Eén medewerker Nieuwe Kansen Geven (NKG), één afstemmingsregisseur bij De Ideale Wereld en uitbater van zorgboerderij Op 't Heeseinde, twee gezinsmedewerkers bij project Ikaros (Daidalos vzw).

Door diverse organisaties bij het onderzoek te betrekken, worden externe perspectieven verkregen. Hierbij ligt de focus op een gestandaardiseerde kwalitatieve benadering, waarbij er gebruik wordt gemaakt van een gestructureerde interviewleidraad (zie Bijlage 11.2) om minder gestructureerde data te verzamelen. Er worden open interviewvragen gesteld, waarbij er verscheidene vraagtechnieken worden toegepast. Deze leidraad omvat een inleiding, kern en slot, waarbij ook verdiepende en specificerende vragen gesteld kunnen worden (van der Donk & van Lanen, 2019).

De interviews worden afgenomen met externe organisaties om diepgaande inzichten te verkrijgen in hun specifieke benadering van begeleiding bij schoolverzuim. Het biedt waardevolle informatie door gebruik te maken van expertise buiten het team van De Plan-Trekkers. Dit verrijkt het inzicht in praktijken en ervaringen.

De gegevens van de bovenstaande methodiek worden getranscribeerd als onderdeel van de data-analyse.

Hier kiest de onderzoeker opnieuw voor open coderen om data te verwerken. Omwille van het open karakter en de grote hoeveelheden tekst, maar ook om zich weer zo weinig mogelijk te laten leiden door bestaande denkbeelden en aannames. De onderzoeker verwerkt de interviews eerst apart op dezelfde manier als bij de focusgroep. Vervolgens gaat de onderzoeker deze horizontaal vergelijken om een beeld te krijgen van de manier waarop de verschillende respondenten de open vraag beantwoord hebben. De onderzoeker legt de resultaten van het open coderen van de afzonderlijke interviews naast elkaar en gaat op zoek naar verschillen en overeenkomsten. Vervolgens formuleer de onderzoeker hieruit een korte samenvatting van de bevindingen (Van der Donk & Van Lanen, 2019).

4.4 Vragenlijsten

Een schriftelijke vragenlijst bestaat uit een reeks gestandaardiseerde gesloten en/of open vragen die respondenten in een vastgestelde volgorde en formulering beantwoorden (Vlaams Instituut Gezond Leven, z.d.).

Aan de hand van deze methode tracht de onderzoeker een antwoord te vinden op volgende deelvragen:

- Welke vormen en oorzaken van schoolverzuim komen het vaakst voor bij jongeren in begeleiding bij gezinscoaches van De Plan-trekkers?
- Welke factoren versterken of ondermijnen de motivatie van jongeren met schoolverzuim, volgens jongeren, ouders, gezinscoaches en andere hulpverleners?
- In welke mate sluit de ondersteuning bij schoolverzuim door gezinscoaches bij De Plan-trekkers aan bij de ervaringen en behoeften van jongeren en hun ouders?

Respondenten vragenlijst jongeren: Vier jongeren (12 jaar t.e.m. 18 jaar) die ondersteuning kregen van een gezinscoach bij De Plan-trekkers.

Respondenten vragenlijst ouders: Vier ouders van jongeren (12 t.e.m. 18 jaar) die ondersteuning kregen van een gezinscoach bij De Plan-trekkers.

Er wordt een aparte online vragenlijst opgesteld voor de jongeren en voor de ouders (zie bijlage 11.3 en 11.4). Deze bevatten open en gesloten vragen als instrument voor dataverzameling. Het betreft hier een gestandaardiseerde kwalitatieve methode. Hierbij worden er minder gestructureerde data verzameld door open en gesloten vragen te stellen aan jongeren en hun ouders. Hierbij wordt er inzicht verworven in de ervaringen van jongeren en de verwachtingen en behoeftes van ouders met betrekking tot de hulpverlening rond schooluitval. Er is ook ruimte voor opmerkingen over bestaande hulpverlening en suggesties voor verbetering. De vragen worden zo eenvoudig mogelijk geformuleerd zodat zowel de jongeren als de ouders de vragen goed begrijpen. Er wordt gekozen voor een online vragenlijst omdat dit organisatorisch minder tijdsintensief is en de antwoorden makkelijker te verwerken zijn. Op deze manier kunnen er op korte termijn meerdere jongeren en ouders bevestigd worden en wordt de anonimiteit gewaarborgd door het gebruik van Microsoft Forms en een integrale aanpak. Dit maakt het voor de respondenten mogelijk om vrij hun mening te geven over de ondersteuning van hun gezinscoach. De opmerkingen kunnen informatie bieden over de ervaringen, meningen en suggesties van respondenten, waardoor er een meer holistisch begrip wordt verkregen.

Het doel van dit onderzoek is om een zo groot mogelijke respons te genereren en waardevolle inzichten te verzamelen. Daarom worden gezinscoaches bij De Plan-trekkers actief aangemoedigd om de vragenlijst te verspreiden onder gezinnen die begeleiding kregen rond schooluitval, met het verzoek deze in te vullen. Dit kan bijdragen aan het verder verbeteren van de ondersteuning voor jongeren en hun ouders bij schoolverzuim.

Voor de verwerking van de verzamelde data uit de vragenlijsten wordt een horizontale vergelijking toegepast. Hierbij worden de antwoorden systematisch naast elkaar gelegd om structurele overeenkomsten en verschillen te identificeren. Dit stelt de onderzoeker in staat om diepgaande inzichten te verkrijgen in de variërende perspectieven van respondenten. Vervolgens wordt een beknopte samenvatting van de belangrijkste bevindingen opgesteld, waarna deze worden geanalyseerd en samengevoegd tot algemene conclusies die een helder en onderbouwd beeld schetsen van de verzamelde gegevens. (Van der Donk & Van Lanen, 2019)

5 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de bevindingen uit de verschillende onderzoeksmethoden (focusgroep, interviews en vragenlijsten) systematisch gepresenteerd per deelvraag. De resultaten geven inzicht in hoe gezinscoaches en betrokken organisaties schoolverzuim bij jongeren ervaren en aanpakken. Door praktijkervaringen te koppelen aan theoretische kaders, ontstaat een genuanceerd beeld van de huidige werkwijzen, uitdagingen en succesfactoren binnen de begeleiding van jongeren met schoolverzuim.

5.1 Toegepaste preventieve strategieën bij vroegtijdige aanpak van schoolverzuim

Deze paragraaf behandelt deelvraag 1: “Welke preventieve strategieën worden in de praktijk reeds gehanteerd om schoolverzuim vroegtijdig aan te pakken?”

Vanuit de focusgroep geven gezinscoaches aan dat ze sterk inzetten op overleg met jongeren, ouders en betrokkenen. Deze aanpak sluit nauw aan bij het AMBIT-model, dat het belang van samenwerking en mentaliseren benadrukt (Van Driessche, Ameye & Nys, 2023). Deze samenwerking bevordert gedeeld inzicht en gezamenlijke oplossingen. Door korte opvolging en continuïteit kunnen signalen van schoolverzuim snel worden opgepikt. Daarnaast wordt er gewerkt aan het versterken van motivatie door het creëren van een ondersteunende context. Dit sluit aan bij de Zelfdeterminatietheorie, waarin autonomie, competentie en verbondenheid als basisbehoeften worden gezien die motivatie bevorderen (Ryan & Deci, 2017). Ook het CARE-model ondersteunt deze aanpak door te focussen op structuur, autonomie en relationele verbondenheid (Minnaert & Odenthal, 2018). Het aanbrengen van structuur in het gezin en het schoolleven helpt om voorspelbaarheid en stabiliteit te bieden, wat de kans op schoolverzuim kan verminderen.

De bevroegde organisaties hanteren een holistische en contextgerichte aanpak om schoolverzuim preventief aan te pakken. Ze benadrukken het belang van vroegtijdige signalering, nabijheid en snelle opstart, wat aansluit bij het AMBIT-model, dat pleit voor snelle, afgestemde interventies en samenwerking met het netwerk van de jongere (Van Driessche, Ameye & De Nys, 2023). Daarnaast wordt schoolbinding versterkt via projecten die

jongeren motiveren en verbinden met hun schoolomgeving. Dit gebeurt onder andere door het aanbieden van structuur, het creëren van rustmomenten en het inzetten van laagdrempelige communicatie met jongeren en ouders. Deze aanpak sluit aan bij het CARE-model, dat het belang van voorspelbaarheid, autonomie en relationele verbondenheid benadrukt (Minnaert & Odenthal, 2018). Ook het betrekken van het netwerk en het organiseren van rondetafelgesprekken zijn terugkerende strategieën. Deze methoden bevorderen gedeeld eigenaarschap en versterken de motivatie van jongeren doordat ze zich gehoord en erkend voelen, een kernprincipe binnen de Zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2017).

5.2 Ondersteuningsmethodieken bij schoolverzuim: focus op weerstand en motivatie

Deze paragraaf behandelt deelvraag 2: “Welke methodieken worden reeds effectief ingezet om jongeren met schoolverzuim te ondersteunen, specifiek bij weerstand en motivatieproblemen?”

Gezinscoaches geven aan dat ze methodieken inzetten die jongeren actief betrekken bij hun eigen traject. Door jongeren inspraak te geven en hen keuzes te laten maken, wordt hun gevoel van autonomie versterkt. Dit sluit aan bij de Vitamines voor Groei van Vansteenkiste, die stelt dat duurzame motivatie ontstaat wanneer jongeren drie psychologische basisbehoeften vervuld zien: autonomie, binding en competentie. Wanneer deze behoeften worden ondersteund, zijn jongeren meer geneigd om zich betrokken en gemotiveerd op te stellen (Vansteenkiste & Soenens, 2015). Daarnaast wordt er gewerkt met visuele ondersteuning, zoals het uittekenen van doelen of het visualiseren van gevoelens. Dit helpt jongeren om grip te krijgen op hun situatie en sluit aan bij het CARE-model, dat het belang van duidelijkheid, structuur en relationele verbondenheid benadrukt (Minnaert & Odenthal, 2018). De begeleiding wordt stapsgewijs opgebouwd, met haalbare doelen en kleine successen. Dit voorkomt overbelasting en versterkt het gevoel van competentie. Ook het actief betrekken van het netwerk van de jongere is een terugkerend element, wat aansluit bij het AMBIT-model, dat samenwerking en mentaliseren centraal stelt (Van Driessche, Ameye & De Nys, 2023). Verder wordt er gebruik gemaakt van Motivational Interviewing, een

gespreksmethode die jongeren helpt om hun intrinsieke motivatie te ontdekken en te versterken door middel van empathie, open vragen en reflectie (Miller & Rollnick, 2013). Het geven van erkenning en het aansluiten bij de leefwereld van jongeren zijn hierbij cruciaal. Tot slot wordt ook getracht structuur aan te brengen in het dagelijks leven van jongeren. Dit biedt houvast en rust en draagt bij aan het herstel van motivatie en schoolbetrokkenheid.

De bevraagde organisaties zetten methodieken in die sterkt aansluiten bij de leefwereld van jongeren en hun psychologische basisbehoeften. Een centrale theoretische basis zijn de Vitamines voor Groei van Vansteenkiste, die stelt dat duurzame motivatie ontstaat wanneer jongeren zich autonoom, competent en verbonden voelen (Vansteenkiste & Soenens, 2015). Jongeren worden aangemoedigd om zelf keuzes te maken, hun stem te laten horen en hun eigen doelen te formuleren. Daarnaast werken ze op een manier die aansluit bij het CARE-model, dat inzet op het bieden van structuur, het ondersteunen van autonomie en het versterken van relationele verbondenheid (Minnaert & Odenthal, 2018). Dit vertaalt zich in praktische toepassingen zoals weekschema's, visuele hulpmiddelen en het opbouwen van een vertrouwensrelatie. Er wordt gewerkt volgens het AMBIT-model om samenwerking met het netwerk en de jongere te bevorderen door middel van vertrouwen, mentaliseren en het betrekken van ouders, leerkrachten en andere hulpverleners (Van Driessche, Ameye & De Nys, 2023). Organisaties zoals Ikaros werken met methodieken uit Geweldloos Verzet, waarbij ouders op een standvastige en niet-bestrafende manier leren omgaan met weerstand (Omer, 2015). Ook Motivational Interviewing wordt frequent ingezet om jongeren hun intrinsieke motivatie te versterken via empathie, reflectie en het verkennen van ambivalentie (Miller & Rollnick, 2013). Gesprekken vinden vaak plaats in informele settings, zoals tijdens wandelingen of creatieve activiteiten, wat de toegankelijkheid verhoogt. Tot slot wordt psycho-educatie gebruikt om jongeren en hun omgeving inzicht te geven in de oorzaken van schoolverzuim en mogelijke oplossingen. Het principe van 'ont-moeten', jongeren mogen gewoon zijn zonder druk, creëert rust en ruimte voor herstel. Deze aanpak sluit ook aan bij de Presentietheorie, die het belang van nabijheid en onvoorwaardelijke aanwezigheid benadrukt (Baart & Timmerman, 2025).

5.3 Meest voorkomende vormen en oorzaken van schoolverzuim bij jongeren in begeleiding bij De Plan-trekkers

Deze paragraaf behandelt deelvraag 3: “Welke vormen en oorzaken van schoolverzuim komen het vaakst voor bij jongeren in begeleiding bij gezinscoaches van De Plan-trekkers?”

Uit de begeleidingstrajecten van De Plan-trekkers blijkt dat schoolweigering de meest voorkomende vorm van schoolverzuim is. Jongeren geven aan dat ze een emotionele blokkade ervaren die hen verhindert om naar school te gaan. Deze blokkade is vaak het gevolg van angst, stress of overbelasting. Deze sluit aan bij de omschrijving van schoolweigering als een vorm van verzuim die voortkomt uit internaliserende problematiek (Van Driessche, Ameye & De Nys, 2023).

Gezinscoaches signaleren dat schoolverzuim zelden één duidelijke oorzaak heeft. Wat opvalt, is een complexe wisselwerking tussen psychische kwetsbaarheid, gezinsproblematiek en een belastende schoolcontext. Jongeren die kampen met depressieve klachten, angststoornissen en neurodivergente profielen, raken emotioneel overbelast. In combinatie met instabiliteit thuis, zoals conflicten of beperkte ouderlijke beschikbaarheid, komen ze in een overlevingsmodus terecht. In die toestand verdwijnt school als prioriteit en wordt het eerder ervaren als een bron van druk dan als een ontwikkelingskans.

Tijdens de begeleiding wordt duidelijk dat het onderwijssysteem onvoldoende inspeelt op de noden van jongeren. Ze voelen zich niet gehoord, ervaren weinig autonomie en missen erkenning. Deze signalen wijzen op een gebrek aan vervulling van de basisbehoeften zoals omschreven in de Zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2017). Wanneer deze behoeften niet worden vervuld, daalt de intrinsieke motivatie en neemt het risico op terugtrekgedrag toe.

Daarnaast spelen cognitieve vertekeningen een rol. Sommige jongeren ontwikkelen overtuigingen dat school geen meerwaarde biedt of dat succes ook zonder diploma haalbaar is. Wanneer deze overtuigingen niet worden gecorrigeerd door hun omgeving, bestaat het risico dat ze zich verder losmaken van het schoolsysteem. Het ontbreken van een duidelijke dagstructuur en leeftijdsadequate ondersteuning, versterkt dit proces. Het belang van structuur en relationele verbondenheid als beschermende factor herkennen we uit het CARE-model (Minnaert & Odenthal, 2018).

De ingevulde vragenlijsten door jongeren en ouders bevestigen deze observaties. Ouders geven aan dat hun kinderen kampen met psychische stoornissen of emotionele instabiliteit, wat het schoolfunctioneren bemoeilijkt. Jongeren zelf benoemen een gebrek aan energie, motivatie en erkenning. Ze geven aan dat schoolverzuim ontstaat door een combinatie van persoonlijke belasting en contextuele druk. Gezinsproblemen zorgen voor stress en verminderde draagkracht, waardoor school naar de achtergrond verdwijnt.

Een terugkerend thema is het gebrek aan structuur en voorspelbaarheid. Jongeren zonder vaste daginvulling verliezen hun ritme, raken gedesorganiseerd en vinden steeds moeilijker aansluiting bij school. Dit wijst op een nood aan externe regulatie en ondersteuning bij executieve functies. Negatieve schoolervaringen, zoals zich niet gehoord voelen of onvoldoende ruimte krijgen voor hun noden, versterken hun motivatieproblemen, zeker wanneer ze ook een gebrek aan toekomstperspectief ervaren.

5.4 Ondermijnende en versterkende factoren bij de motivatie van jongeren met schoolverzuim, volgens jongeren, ouders, gezinscoaches en andere hulpverleners

Deze paragraaf behandelt deelvraag 4: “Welke factoren versterken of ondermijnen de motivatie van jongeren met schoolverzuim, volgens jongeren, ouders, gezinscoaches en andere hulpverleners?”

Waar in hoofdstuk 6.3 wordt ingezoomd op de oorzaken van schoolverzuim, richt dit onderdeel zich specifiek op de factoren die motivatie beïnvloeden tijdens begeleidingstrajecten. Hierbij ligt de focus op veranderingsgerichte elementen die versterkend of ondermijnend kunnen werken. Hoewel in deze subcategorie voornamelijk gebruik wordt gemaakt van data uit de interviews en de focusgroep, worden de bevindingen deels ondersteund door elementen uit de online vragenlijsten van jongeren en ouders (zie hoofdstuk 6.3).

Motivatie bij jongeren met schoolverzuim is geen vaststaand gegeven, maar een proces dat voortdurend in beweging is. Uit de gesprekken met gezinscoaches en andere hulpverleners blijkt dat motivatie ontstaat, groeit, afneemt en soms zelfs tijdelijk verdwijnt, afhankelijk van hoe jongeren zich voelen, wat ze meemaken en hoe hun omgeving daarop reageert. Wanneer

jongeren de kans krijgen om te werken rond hun eigen interesses en doelen, verandert er iet in hun houding. Ze gaan van afwachtend naar betrokken, van gesloten naar nieuwsgierig. Het gevoel dat hun mening telt en dat ze zelf keuzes mogen maken, geeft hun een vorm van regie. Dit proces van eigenaarschap versterkt hun motivatie stap voor stap, volgens de Zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2017). In de praktijk blijkt dat wanneer deze behoeften van autonomie, binding en competentie worden aangesproken, jongeren zich meer openstellen en actiever deelnemen aan hun traject. Structuur speelt hierin een ondersteunende rol. Jongeren die lange tijd uit het schoolritme zijn geweest, ervaren chaos en onzekerheid. Duidelijke routines, voorspelbare afspraken en een vaste dagindeling bieden houvast. Het CARE-model (Minnaert & Odenthal, 2018) benadrukt hoe structuur en relationele verbondenheid samen een fundament vormen waarop motivatie kan rusten. Een ander versterkend element is de aanwezigheid van een ondersteunend netwerk. Jongeren die zich gesteund voelen door hun gezin, school en hulpverleners, tonen meer veerkracht. Het AMBIT-model (Van Driessche, Ameye & De Nys, 2023) legt de nadruk op samenwerking en vertrouwen. In de praktijk betekent dit dat een jongere die weet dat hij er niet alleen voor staat, sneller een stap durft te zetten richting herstel. Ook de Presentietheorie (Baart & Timmerman, 2025) komt hier tot leven. Jongeren voelen zich gemotiveerd wanneer ze ervaren dat iemand echt aanwezig is, zonder oordeel, met oprechte aandacht. Toch is het proces kwetsbaar. Jongeren die langdurig onder druk staat, door faalangst, prestatiedruk of negatieve schoolervaringen, geraken uitgeput. Ze belanden in een overlevingsmodus waarin school geen ruimte meer krijgt. Volgens het transactioneel stressmodel van Lazarus en Folkman (1984) hangt hun reactie op stress af van hoe ze de situatie inschatten en welke copingstrategieën ze beschikbaar hebben. Wanneer deze ontoereikend zijn, ontstaat vermijdingsdrang. School wordt dan een bron van spanning in plaats van groei. Ook het ontbreken van schoolbinding, het gevoel niet veilig te zijn in de klas of het missen van een vertrouwensband met leerkrachten, ondermijnt motivatie. Jongeren geven aan dat ze zich niet begrepen voelen. In zulke situaties trekken ze zich terug. De motivatie sijpelt langzaam weg. Organisaties signaleren dat rustmomenten een belangrijke rol spelen in het herstelproces. Jongeren die even mogen 'ont-moeten', gewoon zijn zonder verwachtingen, vinden sneller hun motivatie terug. Tijdens wandelingen, creatieve activiteiten of informele gesprekken ontstaat ruimte voor reflectie. In die rust komen inzichten en van daaruit

beweging. Tegelijkertijd zijn er factoren die het proces bemoeilijken. Een laag zelfbeeld, overprikkeling, faalangst en een gebrek aan persoonlijke aandacht zorgen ervoor dat jongeren zich afsluiten. In grote scholen, waar ze geen aansluiting vinden bij het klassieke onderwijstraject, voelen ze zich verloren. De druk om te presteren en de hoge verwachtingen vanuit de omgeving versterken deze demotivatie. Sommige jongeren zoeken erkenning in de online wereld, waar ze zich competent voelen. Maar deze digitale ontsnapping vergroot de afstand tot school en kan leiden tot isolatie. Tot slot blijkt dat het opbouwen van een vertrouwensband met een hulpverlener niet vanzelfsprekend is. Jongeren ervaren vaak een drempel om zich open te stellen. Wanneer die drempel niet wordt erkend, blijft motivatie op afstand. Maar wanneer er ruimte is voor echte ontmoeting, ontstaat er iets nieuws. Een proces van herstel waarin motivatie kan groeien.

5.5 De mate waarin de ondersteuning bij schoolverzuim door gezinscoaches aansluit bij de ervaringen en behoeften van jongeren en hun ouders?

Deze paragraaf behandelt deelvraag 5: “In welke mate sluit de ondersteuning bij schoolverzuim door gezinscoaches aan bij de ervaringen en behoeften van jongeren en hun ouders?”

Uit de vragenlijsten blijkt dat ouders de ondersteuning door gezinscoaches overwegend positief ervaren. Ze waarderen vooral de open communicatie, het luisterend oor en de empathische houding van de coach. Deze elementen sluiten aan bij de Presentietheorie, die het belang benadrukt van nabijheid, onvoorwaardelijke aanwezigheid en het echt aanwezig zijn bij de ander (Baart & Timmerman, 2025).

Ouders geven aan dat ze zich gesteund voelen wanneer de begeleiding gezinsgericht is en niet enkel focust op het kind. Dit komt overeen met het AMBIT-model, waarin het betrekken van het netwerk en het versterken van samenwerking centraal staan (Van Driessche, Ameye & De Nys, 2023). Toch geven sommige ouders aan dat ze meer diepgang en opvolging wensen, bijvoorbeeld via een duidelijk plan met concrete doelen.

Jongeren maken kenbaar dat ze zich serieus genomen voelen en waarderen het dat ze autonomie krijgen in het begeleidingstraject. Dit sluit aan bij de Zelfdeterminatietheorie, die

stelt dat jongeren gemotiveerder zijn wanneer ze inspraak hebben en zich competent en verbonden voelen (Ryan & Deci, 2017).

Jongeren geven aan dat de begeleiding vooral helpt wanneer de coach aansluit bij hun leefwereld, visuele hulpmiddelen gebruikt en één-op-één gesprekken voert. Ze hebben minder behoefte aan gesprekken met ouders of leerkrachten, wat wijst op het belang van een autonomie-ondersteunende aanpak. Sommigen geven aan dat de focus soms te veel op de thuissituatie ligt, terwijl ze meer ondersteuning wensen rond school zelf. De ondersteuning blijkt vooral helpen wanneer de gezinscoach jongeren helpt om positiever te denken over school, samen oplossingen zoekt of hen bewust maakt van het belang van onderwijs. Sommigen hebben baat bij duidelijke vragen en visuele ondersteuning om zich beter te kunnen uiten. Daarnaast benadrukken ze het belang van begrip voor hun leefwereld en de veranderde schoolcontext ten opzichte van vorige generaties.

De resultaten tonen aan dat de ondersteuning grotendeels aansluit bij de behoeften van jongeren en ouders, maar dat maatwerk en afstemming essentieel blijven.

6 Conclusie

In dit hoofdstuk worden de deelvragen systematisch beantwoord aan de hand van een koppeling tussen literatuur en onderzoeksresultaten. Elk antwoord biedt inzicht in hoe gezinscoaches jongeren met schoolverzuim kunnen ondersteunen, met expliciete verwijzingen naar relevante theoretische modellen. Door deze inzichten te bundelen, wordt een concreet en onderbouwd antwoord geformuleerd op de centrale onderzoeksvraag. De aanbevelingen die volgen zijn praktijkgericht en onmiddellijk toepasbaar, zodat gezinscoaches hun begeleidingstrajecten doelgericht kunnen versterken.

Deelvraag 1: Welke preventieve strategieën worden in de praktijk reeds gehanteerd om schoolverzuim vroegtijdig aan te pakken?

Zowel uit de literatuur als uit de praktijk blijkt dat vroegtijdige signalering, nabijheid en samenwerking cruciale preventieve strategieën zijn. De focusgroep en de interviews tonen aan dat gezinscoaches inzetten op snelle opstart, overleg met het netwerk en het creëren van structuur. Dit sluit aan bij het AMBIT-model (Van Driessche et al., 2023), dat samenwerking en mentaliseren centraal stelt en bij het CARE-model (Minnaert & Odenthal, 2018), dat inzet op voorspelbaarheid en relationele verbondenheid. De Zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2017) onderbouwt het belang van motivatieversterking via autonomie, competentie en verbondenheid.

Aanbeveling: Organiseer binnen de eerste maand een rondetafelgesprek met gezin, school en netwerk om gedeeld eigenaarschap te creëren.

Deelvraag 2: Welke methodieken worden reeds effectief ingezet bij weerstand en motivatieproblemen?

De praktijk bevestigt dat methodieken die jongeren actief betrekken en autonomie ondersteunen het meest effectief zijn. Gezinscoaches gebruiken onder andere Motivational Interviewing (Miller & Rollnick, 2013) en visuele hulpmiddelen. Deze manier van werken sluit aan bij de Vitamines voor Groei (Vansteenkiste & Soenens, 2015) en het CARE-model, die beiden benadrukken dat motivatie groeit wanneer jongeren zich gehoord, competent en verbonden voelen. Het AMBIT-model versterkt dit door het netwerk actief te betrekken.

Aanbeveling: Gebruik een methodiek gebaseerd op de Vitamines voor Groei (Vansteenkiste & Soenens, 2015) om motivatiebronnen en weerstand bespreekbaar te maken.

Deelvraag 3: Welke vormen en oorzaken van schoolverzuim komen het vaakst voor bij jongeren in begeleiding?

Schoolweigering, veroorzaakt door angst, stress of overbelasting, komt het vaakst voor. Zowel literatuur (Van Driessche et al., 2023) als praktijkdata tonen aan dat schoolverzuim zelden één oorzaak heeft. Het is meestal een gevolg van een complexe wisselwerking tussen psychische kwetsbaarheid, gezinsproblematiek en een belastende schoolcontext. De Zelfdeterminatietheorie verklaart hoe een gebrek aan autonomie, competentie en verbondenheid leidt tot dit motivatieverlies en terugtrekgedrag.

Aanbeveling: Breng samen met jongeren en hun ouders de risicofactoren in kaart op een visuele manier om prioriteiten te stellen.

Deelvraag 4: Welke factoren versterken of ondermijnen de motivatie van jongeren met schoolverzuim?

Motivatie is dynamisch en wordt beïnvloed door hoe jongeren zich voelen, wat ze meemaken en hoe hun omgeving reageert. Versterkende factoren zijn autonomie, structuur, een ondersteunend netwerk en oprechte aanwezigheid van de hulpverlener. Dit wordt onderbouwd door de Zelfdeterminatietheorie, het CARE-model, het AMBIT-model en de Presentietheorie (Baart & Timmerman, 2025). Ondermijnende factoren zijn faalangst, prestatiedruk, een laag zelfbeeld en het ontbreken van schoolbinding.

Aanbeveling: Voorzie rustmomenten en informele contactmomenten om motivatie op een laagdrempelige manier te herstellen.

Deelvraag 5: In welke mate sluit de ondersteuning aan bij de ervaringen en behoeften van jongeren en ouders?

Zowel jongeren als ouders ervaren de ondersteuning door gezinscoaches als positief, vooral wanneer er sprake is van open communicatie, empathie en inspraak. Jongeren waarderen autonomie en visuele ondersteuning. Ouders hebben de verwachting tot meer opvolging en concrete doelen. De presentietheorie en het AMBIT-model verklaren waarom nabijheid en

netwerkgericht werken effectief zijn. De Zelfdeterminatietheorie bevestigt het belang van autonomie-ondersteuning.

Aanbeveling: Stem de begeleiding af op de voorkeuren van jongeren (één-op-één, visueel, concreet) en voorzie duidelijke doelen voor ouders.

Uit deze bachelorproef blijkt dat gezinscoaches een cruciale rol kunnen spelen in het begeleiden van jongeren met schoolverzuim, op voorwaarde dat ze methodisch en afgestemd te werk gaan. Theoretische modellen zoals de Zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2017), Het CARE-model (Minnaert & Odenthal, 2018), het AMBIT-model (Van Driessche et al., 2023) en de Presentietheorie (Baart & Timmerman, 2025) bieden een stevig fundament voor een effectieve begeleidingsaanpak.

Gezinscoaches kunnen jongeren met schoolverzuim effectief ondersteunen binnen zes maanden, mits ze inzetten op autonomie-ondersteunende begeleiding, het versterken van competentie en verbondenheid en het betrekken van het netwerk in een veilige en gestructureerde context. Door methodieken toe te passen die aansluiten bij de motivatie en weerstand van jongeren, kunnen gezinscoaches bijdragen aan duurzame re-integratie in het onderwijs en het herstel van perspectief. Concreet betekent dit dat gezinscoaches morgen al kunnen starten met het inzetten van de hierboven genoemde aanbevelingen. Deze acties versterken het eigenaarschap van jongeren, verlagen weerstand en bevorderen duurzame re-integratie in het onderwijs.

7 Creatief product

7.1 Steen voor steen sterker: een methodiek voor jongeren met schoolverzuim

‘Steen voor steen sterker’ is een krachtgericht en visueel hulpmiddel voor gezinscoaches om jongeren met schoolverzuim stap voor stap te begeleiden richting herstel en schoolbetrokkenheid. De methodiek bestaat uit vier bouwstenen (herkenning, inzicht, groei en samenwerking) die jongeren en hun netwerk ondersteunen in het verkrijgen van helderheid, motivatie en een concreet plan van aanpak. Deze is praktisch inzetbaar, flexibel en stevig onderbouwd met wetenschappelijke kaders.

Wat deze aanpak onderscheidt, is de integratie van inzichten uit de literatuur in een visueel opgebouwde en laagdrempelige methodiek. In plaats van te focussen op problemen, vertrekt deze vanuit krachten, motivatie en samenwerking. Dit biedt een gestructureerde en motiverende ingang tot gesprek, met oog voor weerstand en contextuele factoren.

De betekenisvolle stenen als metaforen maken het proces tastbaar en toegankelijk, ook voor jongeren en ouders die minder verbaal of cognitief sterk zijn. Van ‘Ik weet stenen’ naar “stap voor stap en steen voor steen”. Vanuit een niet-wetende houding en oprechte interesse wordt samen gewerkt aan inzicht, motivatie en verbinding. Dit proces leidt tot een duidelijk en doelgericht plan van aanpak.

De methodiek wordt flexibel ingezet tijdens intake, coaching, evaluatie of overleg. De coach stemt de bouwstenen af op de situatie, wat maatwerk mogelijk maakt en het eigenaarschap van de jongere versterkt. Door de combinatie van theoretische onderbouw, visuele eenvoud en contextgevoeligheid biedt ‘Steen voor steen sterker’ een vernieuwende en verbindende aanpak die jongeren helpt hun situatie te begrijpen, hun krachten te ontdekken en samen met hun netwerk stappen te zetten richting herstel en schoolbetrokkenheid.

7.2 Steen van herkenning

Doel	In kaart brengen van het type schoolverzuim als eerste stap richting herstel.
Theoretisch kader	Uit Van Sleeuwen (2021) blijkt dat schoolverzuim vaak het gevolg is van een combinatie van risicofactoren. Daarom koos ik ervoor om in deze bouwsteen kaartensets te gebruiken die jongeren helpen om hun type schoolverzuim visueel en laagdrempelig te herkennen. Dit vergroot het zelfinzicht en vormt een basis voor gerichte begeleiding. Deze bouwsteen is gebaseerd op een typologie van schoolverzuim die voortkomt uit de kaders van het Nederlands Jeugdinstituut, Gilsing & De Vries en Van Driessche et al. Het biedt een helder analytisch hulpmiddel om het gesprek te richten. Door het verzuim te categoriseren ontstaat erkenning, wat de basis vormt voor een gepaste en krachtgericht begeleiding.
Middelen	Kaartenset met 5 soorten kaartjes per soort schoolverzuim met telkens 1 concreet kenmerk of voorbeeld. (zie bijlage 11.7)

	• Persoonlijk stenenpad als visueel overzicht van het proces. (zie bijlage 11.11)
Toepassing & werkwijze	Deze bouwsteen wordt ingezet tijdens intakegesprekken of sessies gezinscoaching, al dan niet in aanwezigheid van de ouders. De keuze om ouders al dan niet te betrekken, hangt af van de situatie en de mate waarin de jongere zich vrij kan uitspreken, bijvoorbeeld bij mogelijke loyaliteitsconflicten. De jongere krijgt een kaartenset met herkenbare uitspraken die elk een type schoolverzuim illustreren. Hij of zij selecteert kaartjes die het meest van toepassing zijn op de eigen situatie en legt deze apart. Deze selectie vormt de basis voor een verdiepend gesprek met de coach, waarin samen wordt gereflecteerd op de herkenning en betekenis van het verzuim. Aan het einde van het gesprek wordt het type schoolverzuim dat het best aansluit bij de situatie van de jongere, samen met concrete kenmerken, opgenomen in het persoonlijk stenenpad. Dit vormt een visuele en inhoudelijke basis voor verdere begeleiding.
Verwachte opbrengsten	Na het doorlopen van deze bouwsteen krijgt de jongere meer inzicht in zijn of haar situatie. Door het visueel en laagdrempelig verkennen van de vijf vormen van schoolverzuim ontstaat erkenning en taal om ervaringen te benoemen. Dit vergroot het zelfinzicht en stimuleert betrokkenheid. De keuzevrijheid in het werken met kaartjes versterkt het engagement en opent het gesprek op een veilige manier. Hierdoor groeit het vertrouwen in de begeleider en ontstaat ruimte voor een open dialoog over mogelijke oorzaken van het verzuim. Deze eerste stap vormt een stevige basis voor de verdere begeleiding. Het categoriseren van het verzuim maakt gerichte, krachtgerichte ondersteuning mogelijk en versterkt het eigenaarschap van de jongeren in het opstellen van een persoonlijk plan van aanpak.

Praktijkvoorbeeld	Een gezinscoach merkt dat een 14-jarige jongen vaak zegt dat hij zich “gewoon niet goed voelt” op school. Tijdens een sessie gebruikt de coach de kaartjes en laat de jongen kiezen. Hij kiest vooral kaartjes rond ‘ziekteverzuim’. De coach bespreekt met hem hoe zijn lichaam reageert op stress en maakt samen een plan om rustmomenten in te bouwen. <u>Toepassing:</u> Laat jongeren een schooldag-strip tekenen met momenten waarop ze zich goed of slecht voelen. Dit helpt om het type verzuim visueel te koppelen aan concrete situaties.
-------------------	---

7.3 Steen van inzicht

Doel	In kaart brengen van ondermijnende en versterkende factoren die het schoolverzuim beïnvloeden. Deze bouwsteen biedt erkenning, versterkt begrip voor de context van de jongere en benoemt krachtgericht wat al wel goed gaat. Door zowel de ondermijnende als de versterkende factoren zichtbaar te maken, ontstaat een genuanceerd beeld van de leefwereld van de jongere. Dit bevordert inzicht, stimuleert eigenaarschap en maakt het mogelijk om prioriteiten te stellen in de begeleiding.
Theoretisch kader	Volgens het ecologisch model van Bronfenbrenner (1979) en het stress-copingmodel van Lazarus & Folkman (1984) wordt gedrag beïnvloed door contextuele factoren en stressreacties. Daarom werd gekozen voor kaartensets die ondermijnende en versterkende factoren zichtbaar maken, zodat jongeren hun situatie beter kunnen begrijpen en prioriteiten kunnen stellen. Van Sleeuwen (2021) identificeert 23 risicofactoren voor schoolverzuim. Deze inzichten vormden de basis voor de kaartensets in deze bouwsteen, zodat jongeren op een laagdrempelige manier kunnen aangeven welke factoren in hun situatie een rol spelen.

Middelen	• Twee reeksen kaartjes: één met uitspraken over ondermijnende factoren en één over versterkende factoren. (zie bijlage 11.8) • Persoonlijk stenenpad als visueel overzicht van het proces. (zie bijlage 11.11)
Toepassing & werkwijze	Deze bouwsteen wordt ingezet tijdens sessies gezinscoaching, met of zonder ouders. De aanwezigheid van ouders wordt afgestemd op de mate waarin de jongere zich vrij kan uitspreken, bijvoorbeeld bij loyaliteitsconflicten. De jongere doorloopt beide kaartensets en selecteert uitspraken die herkenbaar zijn. Deze worden apart gelegd en vormen de basis voor een verdiepend gesprek met de coach. Samen wordt gereflecteerd op de invloed van deze factoren op het schoolverzuim. Wanneer weinig versterkende factoren worden aangeduid, kan de coach deze alsnog samen met de jongere verkennen aan de hand van de kaartjes met versterkende factoren. Dit opent het gesprek op een krachtgerichte manier en stimuleert het denken in mogelijkheden. Aan het einde van de sessie worden de relevante factoren en concrete kenmerken van de situatie visueel vastgelegd in het persoonlijk stenenpad. Dit vormt een betekenisvolle basis voor verdere begeleiding.
Verwachte opbrengsten	Na het doorlopen van deze bouwsteen krijgt de jongere een helder en genuanceerd beeld van zijn of haar context. Het visueel en laagdrempelig verkennen van ondermijnende en versterkende factoren vergroot het zelfinzicht en versterkt het gevoel van erkenning. De keuzevrijheid in het selecteren van kaartjes stimuleert eigenaarschap en betrokkenheid. Door ook te benoemen wat al wel goed gaat, groeit het vertrouwen en ontstaat ruimte voor een positief en oplossingsgericht gesprek. Deze bouwsteen legt een stevige basis voor een gerichte ondersteuning afgestemd op de leefwereld van de jongere en helpt bij het stellen van prioriteiten in de begeleiding.

Praktijkvoorbeeld	Een 13-jarig meisje selecteert kaartjes die wijzen op ondermijnende factoren zoals 'zich dom voelen' en 'weinig rust op school'. Bij de versterkende factoren kiest ze enkel 'mijn hond troost me'. De coach vraagt haar om een ideale schooldag te tekenen. Samen ontdekken ze dat ze baat heeft bij een rustige plek en duidelijke uitleg. Dit wordt besproken met school. <u>Toepassing:</u> Gebruik een balans-kaart waarop jongeren links ondermijnende factoren en rechts versterkende factoren noteren. Dit helpt om visueel prioriteiten te stellen.
-------------------	--

7.4 Steen van groei

Doel	Deze bouwsteen richt zich op het versterken van motivatie door te onderzoeken welke krachten al aanwezig zijn en welke nog ontwikkeld kunnen worden. De focus ligt op het zichtbaar maken van interesses, competenties en ondersteunende relaties als basis voor verdere groei en herstel.
Theoretisch kader	De Zelfdeterminatietheorie van Ryan & Deci (2017) en de Vitamines voor Groei van Vansteenkiste & Soenens (2015) benadrukken het belang van autonomie, competentie en verbondenheid. Daarom bevat deze bouwsteen reflectiekaarten en opdrachten die jongeren helpen hun sterktes en motivatiebronnen te ontdekken en te versterken. De Presentietheorie (Baart & Timmerman, 2025) onderstreept het belang van nabijheid en onvoorwaardelijke aanwezigheid. Dit inspireerde de keuze voor verbindende rustmomenten zoals 'Vibe Time'.
Middelen	• Reflectiekaarten per vitamine: autonomie, verbondenheid, competentie (zie bijlage 11.9) • Opdrachtenkaarten per vitamine (zie bijlage 11.9) • Persoonlijk stenenpad als visuele weergave van het groeiproces (zie bijlage 11.11)

Toepassing & werkwijze	Deze bouwsteen wordt ingezet tijdens één-op-één sessies met de jongere, zonder ouders, om vrije expressie te bevorderen. De jongere doorloopt de reflectiekaarten (gestructureerd per vitamine of gemengd) en beantwoordt de vragen. De gezinscoach zorgt voor verdieping in het gesprek. Per vitamine worden één of meerdere opdrachten gekozen, afhankelijk van wat op dat moment het meest zinvol is. De jongere krijgt inspraak in de keuze, wat het eigenaarschap versterkt. Aan het einde van de sessie worden de benoemde sterktes toegevoegd aan het persoonlijk stenenpad.
Verwachte opbrengsten	Na het doorlopen van deze bouwsteen krijgt de jongere meer zicht op persoonlijke sterktes en motivatiebronnen. Door te reflecteren op wat voldoening geeft, waar hij of zij zich goed in voelt en wie steun biedt, groeit het zelfvertrouwen. De focus op wat al wel goed gaat, versterkt het gevoel van competentie en verbondenheid. Dit vergroot het engagement en vormt een positieve basis voor verdere begeleiding.
Praktijkvoorbeeld	Een 16-jarige jongen zegt dat hij nergens goed in is. De coach gebruikt de Superpower Scan en ontdekt dat hij goed is in gamen en tekenen. Samen maken ze een Level Up opdracht. Hij maakt een poster over zijn favoriete game en presenteert die aan zijn ouders. Dit vergroot zijn gevoel van competentie. <u>Toepassing:</u> Laat de jongere een motivatieposter maken met zijn talenten, dromen en wie hem steunt. Dit kan opgehangen worden in zijn kamer als reminder.

7.5 Steen van samenwerking

Doel	Deze bouwsteen heeft als doel om, samen met de jongere, gerichte acties te formuleren die samenwerking bevorderen. Vanuit deze acties wordt het gesprek aangegaan met ouders, school en andere betrokkenen. De focus ligt op het verbinden van krachten binnen het
------	---

	netwerk van de jongere, zodat er een gedragen en concreet plan van aanpak ontstaat dat richting geeft aan het verdere traject.
Theoretisch kader	Het AMBIT-model (Van Driessche et al., 2023) en de Wegwijzer Mentaal Kapitaal (Wijsbroek, 2024) leggen de nadruk op netwerkgericht werken en samenwerking. Daarom werd gekozen voor visuele tools, zoals de 'Bridge Builder' en de 'Crew-kaart', die jongeren helpen om hun netwerk in kaart te brengen en actief te betrekken om zo samen een gedragen plan van aanpak op te stellen.
Middelen	• kaartjes met reflectievragen en tools, elk gekoppeld aan één van de domeinen van de Wegwijzer Mentaal Kapitaal. (zie bijlage 11.10) • Persoonlijk stenenpad als visuele leidraad voor het traject. (zie bijlage 11.11)
Toepassing & werkwijze	De bouwsteen wordt uitgewerkt tijdens één of meerdere sessies gezinscoaching, samen met de jongere. Elk domein wordt besproken aan de hand van een visuele werkvorm die uitnodigt tot reflectie en actie. De uitkomsten worden visueel en inhoudelijk vastgelegd in het persoonlijk stenenpad. Dit vormt een gedeeld vertrekpunt voor verdere opvolging, ondersteuning en bijsturing binnen het netwerk van de jongere.
Verwachte opbrengsten	Na het doorlopen van deze bouwsteen krijgt de jongere een concreet en visueel overzicht van wat nodig is voor herstel en schoolbetrokkenheid. Door actief mee te denken en keuzes te maken, groeit het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap in het opstellen van het plan. Het proces bevordert een gedeeld begrip tussen de jongere, ouders, school en andere betrokkenen, waardoor samenwerking versterkt wordt. Krachten worden verbonden en acties afgestemd op de leefwereld van de jongere, wat zorgt voor een gedragen en doelgericht traject.
Praktijkvoorbeeld	Een jongere voelt zich niet veilig in de klas. Samen met de ouders en de school wordt via de Bridge Builder-kaart een actie geformuleerd.

	Een vaste plek in de klas en een vertrouwenspersoon op school. Dit wordt visueel vastgelegd in het persoonlijk stenenpad. <u>Toepassing:</u> Organiseer een Crew-meeting waarbij de jongere zijn Crew-kaart presenteert aan zijn ouders en school. Iedereen kiest vervolgens een rol en noteert een actie op een gezamenlijke Bridge Builder-kaart.
--	---

7.6 Eindresultaat: Persoonlijk stenenpad

Het CARE-model (Minnaert & Odenthal, 2018) benadrukt het belang van structuur en relationele verbondenheid. Dit vormde de aanleiding om visuele hulpmiddelen zoals het persoonlijk stenenpad te integreren, zodat jongeren houvast en overzicht krijgen.

Jongeren bewandelen een persoonlijk pad alsof ze op ontdekkingsstocht zijn. Het startpunt is “Ik weet stenen”, waar de jongere wordt voorgesteld als een mannetje met een rugzakje. Langs het pad liggen stenen als mijlpalen. Elke steen nodigt uit tot reflectie:

- Herkenning, voorgesteld als een steen met een spiegel: “Wat herken ik in mijn verhaal?”
- Inzicht, voorgesteld met een vergrootglas: “Wat beïnvloedt mijn situatie?”
- Groei, voorgesteld met een plantje: “Wat helpt mij vooruit?”
- Samenwerking, voorgesteld met een brug: “Wie loopt mee op mijn pad?”

Tussen deze mijlpalen liggen avontuurlijke elementen die het pad levendig maken. Een kampvuur als rustplek en om terug te kijken op wat al goed gaat. Een hangbrug voor spannende stappen zoals iets delen met ouders of school. En een schatkist waarin complimenten en krachten verzameld worden.

Het persoonlijk stenenpad vormt het eindresultaat van het traject en biedt een visuele samenvatting van de inzichten, krachten en acties die tijdens de verschillende bouwstenen zijn verzameld. Het dient als richtinggever en houvast voor de jongere en zijn omgeving en kan actief worden ingezet bij overlegmomenten met ouders, school en andere betrokkenen. Zo ondersteunt het pad niet alleen het eigenaarschap van de jongere, maar ook de samenwerking binnen het netwerk.

7.7 Randvoorwaarden voor succesvolle toepassing van ‘Steen voor steen sterker’

Om de methodiek effectief te kunnen inzetten, zijn er enkele essentiële voorwaarden die bijdragen aan het succes van de begeleiding.

Minimale vaardigheden van de gezinscoach

- Empathisch vermogen: kunnen luisteren zonder oordeel en aansluiten bij de leefwereld van de jongeren.
- Oplossingsgericht werken: focussen op krachten en mogelijkheden in plaats van problemen.
- Visualiseren en creatief begeleiden: vaardigheid om visuele tools en kaartensets in te zetten.
- Autonomie-ondersteunend begeleiden: jongeren ruimte geven voor inspraak en eigenaarschap.
- Netwerkgericht werken: kunnen samenwerken met ouders, school en andere betrokkenen.

Benodigde materialen

- Kaartensets/ werkbladen per bouwsteen (herkenning, inzicht, groei, samenwerking)
- Persoonlijk stenenpad (visueel trajectoverzicht)
- Basisvoorraad aan creatieve materialen (stiften, stickers, post-its, ...)

Praktische voorwaarden

- Rustige en veilige setting voor één-op-één gesprekken
- Bereidheid van het netwerk om actief mee te denken en handelen

Professionele ondersteuning

- Intervisie of coaching voor gezinscoaches bij implementatie
- Training in de methodiek en visuele tools
- Mogelijkheid tot samenwerking met een grafisch vormgever voor materiaaloptimalisatie

8 Discussie

Het ontwikkelproces van deze bachelorproef bracht zowel leermomenten als beperkingen met zich mee. Het werken vanuit een leeg sjabloon en een stapsgewijze aanpak, bood me houvast en overzicht. De ambitie om een volledig afgewerkt en getest product af te leveren binnen deze bachelorproef bleek niet haalbaar, waardoor ik doelen moest afbakenen en mijn verwachtingen bijstellen.

Hoewel de dataverzameling beperkt bleef en vooral gebaseerd was op eerder onderzoek, leidde het proces tot een meer samenhangend geheel en een sterkere en meer toepasbare conclusie. Door literatuur, praktijkervaringen en feedback te integreren, kon een methodiek worden ontwikkeld die theoretisch onderbouwd en praktisch bruikbaar is.

De dataverzameling binnen dit onderzoek kende enkele beperkingen. Hoewel de combinatie van focusgroep, interviews en vragenlijsten een genuanceerd beeld opleverde van het praktijkprobleem, bleef de steekproef klein. Hierdoor kunnen de bevindingen niet zomaar gegeneraliseerd worden naar alle jongeren met schoolverzuim. Een grotere en meer diverse groep respondenten zou meer nuance en betrouwbaarheid bieden.

Bovendien zijn de gebruikte vragenlijsten niet gevalideerd. Dit betekent dat er geen zekerheid is over de betrouwbaarheid en validiteit van de antwoorden. In toekomstig onderzoek zou het waardevol zijn om gebruik te maken van bestaande, wetenschappelijk onderbouwde instrumenten.

Hoewel er gebruik werd gemaakt van een focusgroep, interviews en vragenlijsten, ontbreekt triangulatie met observaties of casusanalyses. Hierdoor blijft het moeilijk om het gedrag en de beleving van jongeren in de praktijk te toetsen aan wat ze zelf rapporteren.

De dataverzameling vond plaats tijdens een zeer korte periode, wat mogelijk invloed heeft gehad op de beschikbaarheid van respondenten en de actualiteit van hun ervaringen. Dit kan leiden tot vertekening in de resultaten. Toekomstig onderzoek kan inzetten op grotere en meer diverse respondentengroepen en methodologisch verrijkt worden met aanvullende dataverzamelingsmethoden zoals observaties en casusanalyses. Dit zou de betrouwbaarheid en generaliseerbaarheid van de bevindingen aanzienlijk versterken.

Tijdens het uitwerken van deze bachelorproef kwamen ook verschillende aandachtspunten en valkuilen naar voren die relevant zijn voor de verdere ontwikkeling en implementatie van het creatief product *“Steen voor steen sterker”*.

Het product toont een veelbelovend potentieel binnen de gezinsgerichte begeleiding van jongeren met schoolverzuim en sluit nauw aan bij praktijknoden zoals weerstand, motivatie en samenwerking tussen jongere, gezin en school. Wat de methodiek onderscheidt, is de combinatie van een visuele, laagdrempelige aanpak met een stevige theoretische onderbouw, gebaseerd op kaders zoals de Zelfdeterminatietheorie (Ryan & Deci, 2017), het CARE-model (Minnaert & Odenthal, 2018), het AMBIT-model (Van Driessche et al., 2023) en de Presentietheorie (Baart & Timmerman, 2025). Deze bieden houvast voor krachtgerichte begeleiding, afgestemd op de leefwereld van jongeren. Dankzij de visuele stijl en modulaire opbouw rond vier bouwstenen (herkenning, inzicht, groei en samenwerking) is de methodiek toegankelijk en flexibel. Het persoonlijk stenenpad fungeert als visuele samenvatting en ondersteunt overleg met ouders, school en andere betrokkenen.

Toch zijn er enkele kritische kanttekeningen te maken. Zo werd het creatief product nog niet systematisch getest in de praktijk, mede door tijdsdruk en beperkte mogelijkheden tijdens de vakantieperiode. Hoewel er waardevolle feedback werd ontvangen van gezinscoaches op de stageplaats, ontbreekt empirische validatie over effectiviteit en gebruiksvriendelijkheid. Een pilootfase met systematische feedback van jongeren, ouders en gezinscoaches is noodzakelijk om de methodiek te evalueren en bij te sturen.

Daarnaast is er nood aan professionalisering van het materiaal. De opdrachtenkaartjes en visuele elementen zijn inhoudelijk waardevol, maar kunnen qua vormgeving en consistentie nog geoptimaliseerd worden. Samenwerking met een grafisch ontwerper of educatief vormgever kan het product versterken en de bruikbaarheid verhogen. Ook het ontwikkelen van een handleiding of training voor gezinscoaches kan bijdragen aan een correcte en effectieve toepassing.

Ook sta ik even stil bij de toepasbaarheid en schaalbaarheid van de methodiek. Hoewel deze werd ontwikkeld om de ondersteuning bij schoolverzuim door De Plan-trekkers te optimaliseren, toont de opbouw aan dat deze ook inzetbaar is in andere contexten, zoals

scholen, CLB's en jeugdhulporganisaties. De visuele en laagdrempelige aanpak maakt het mogelijk om jongeren met diverse achtergronden te bereiken. Voor een succesvolle implementatie in andere settings, is het nodig dat begeleiders voldoende worden ingewerkt in de methodiek en dat er ruimte is voor aanpassing aan de lokale noden. Daarnaast blijft samenwerking met het netwerk van de jongere een cruciale voorwaarde om de methodiek effectief te laten renderen. Met deze randvoorwaarden biedt 'Steen voor steen sterker' potentieel als schaalbaar instrument in de strijd tegen schoolverzuim.

Tot slot is er nood aan vervolgonderzoek dat de praktijktoetsing van de theoretische kaders en de impact van de voorgestelde methodiek en aanbevelingen evalueert. Hoewel de kaders goed geïntegreerd zijn in de methodiek, blijft het onduidelijk in hoeverre ze daadwerkelijk worden toegepast en ervaren in de dagelijkse werking van gezinscoaches. De inzichten uit dit onderzoek bieden een waardevolle basis, maar vragen om verdere uitwerking, toetsing en implementatie in samenwerking met gezinscoaches, jongeren en hun netwerk.

Concrete suggesties voor vervolgonderzoek zijn onder andere:

- Het integreren van praktijkvoorbeelden over hoe de omgeving gemobiliseerd kan worden om samen oplossingen of doelstellingen uit te werken (bv. hoe omgaan met een jongere die zich niet meer welkom voelt op school).
- Het onderzoeken van hoe de methodiek toepasbaar is bij jongeren die moeilijk praten of zich afsluiten.
- Het verder vormgeven van het product in een 'Plan-trekkers'-jasje, bijvoorbeeld door het gebruik van echte stenen met kernwoorden en een visuele handleiding of samenvatting.

Deze reflecties onderstrepen het belang van praktijkgericht én methodologisch onderbouwd onderzoek binnen de orthopedagogie. Ze bieden richting voor toekomstige projecten die willen bijdragen aan een verbindende en motiverende aanpak van schoolverzuim.

9 Literatuurlijst

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)

Ameye, G., Biltris, A., De Stercke, N., De Nys, G., Van Drongelen, F., & Wallegghem, P. (2025). *Schoolweigeren. Waarover spreken we?* Hogeschool Gent.
https://www.hogent.be/sites/hogent/assets/File/HOGENT%20-%20SCHOOLWEIGERING_%20WAAROVER%20SPREKEN%20WE_%20.pdf

Baars, E., Beurskens, S., Finnema, E., Heerkens, Y., Mintjes, J., Smeijsters, H., & Van Gastel, W. (2011). *Kenmerken, randvoorwaarden en criteria van praktijkgericht zorgonderzoek*. HBO-raad, ZonMW.

Baart, A., & Timmerman, G. (2025). *Relational Caring and Presence Theory in Health Care and Social Work: A Care-Ethical Perspective*. Bristol University Press.
<https://doi.org/10.46692/9781447375746>

Berg, I. (1996). School avoidance, school phobia, and truancy. In B. J. Sadock & V. A. Sadock (Eds.), *Child and adolescent psychiatry: A comprehensive textbook* (2nd ed., 1104-1110). Lippincott Williams & Wilkins.

Brehm, J. W. (1966). *A theory of psychological reactance*. Academic Press.

Brehm, S. S., & Brehm, J. W. (1981). *Psychological reactance: A theory of freedom and control*. Academic Press.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.

Daidalos vzw. (z.d.). Ikaros – *Intensieve kortdurende begeleiding bij schoolverzuim* [Website]. Geraadpleegd op 19 juli 2025 van <https://www.daidalosvzw.be/ikaros>

De Boer, A. A. (2006). *Attitudes en de sociale participatie in inclusief onderwijs* [proefschrift]. University of Groningen.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

De Plan-Trekkers. (z.d.). *1 Gezin 1 Plan Oost-Limburg*. Plan-Trekkers

DIW vzw. (z.d.). *Schoolverzuim en preventieve begeleiding* [Website]. Geraadpleegd op 19 juli 2025, van <https://www.diw.be>

Eén gezin – één plan (z.d). *Wat is één gezin – één plan?* [Website]. Geraadpleegd op 15 december 2024, van <https://xn--ngezin-nplan-9dbaha.be/#/>

Feldman, R. S. (2016). *Ontwikkelingspsychologie* (7e editie). Pearson

Gilsing, R. (Red.), & de Vries, P. (2023). *Ouders, onderwijs en jeugdzorg in verbinding*. Uitgeverij SWP.

Goes, L. (2009). *Motiveren in het onderwijs*. Uitgeverij SWP.

Heyne, D. (2022). Developmental issues associated with adolescent school refusal and cognitive behavioral therapy manuals: A practitioner review. *Journal of Child and Adolescent Psychopathology*, 43(2), 123-135. <https://doi.org/10.1024/1422-4917/a000881>

HOGENT. (z.d.). *Wat is schoolweigering?* [Website]. Hogeschool Gent. Geraadpleegd op 12 december 2024, van <https://www.hogent.be/externe-partners/secundair-onderwijs/initiatieven-voor-leerkrachten/wat-is-schoolweigering/>

Hulshof, M. (2016). *Leren interviewen* (7de ed.). Noordhoff Uitgevers.

JGZ Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg. (2022). Motivatie als beschermende factor bij schoolverzuim. *JGZ Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg*, 53, 63–67.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.

Miller, W. R., & Rollnick, S. (2013). *Motivational interviewing: Helping people change* (3rd ed.). Guilford Press.

Minnaert, A., & Odenthal, L. (2018). *Motivatie is een werkwoord*. CPS Uitgeverij.

Nederlands Jeugdinstituut. (2021). *Van geen zin hebben in school tot schooluitval* [Rapport]. NJi. <https://www.nji.nl/uploads/2021-06/Van-geen-zin-hebben-in-school-tot-schooluitval.pdf>

Nederlands Jeugdinstituut. (2020). *Schoolverzuim aanpakken – een wetenschappelijke onderbouwing* [Rapport]. Geraadpleegd op 12 juli 2025, van <https://www.nji.nl/system/files/2021-04/Schoolverzuim-aanpakken-een-wetenschappelijke-onderbouwing.pdf>

Nederlands Jeugdinstituut (Nji). (2020). *Schoolverzuim als signaal* [Website]. <https://www.nji.nl>

Nederlands Jeugdinstituut (Nji). (2024). *Schoolverzuim aanpakken – een wetenschappelijke onderbouwing* [Website]. Geraadpleegd op 12 juli 2025, van <https://www.nji.nl>

Nieuwe Kansen Geven. (z.d.). *Nieuwe Kansen Geven: Schooluitval voorkomen en leerrecht versterken* [Website]. Geraadpleegd op 11 februari 2025, van <https://nieuwekansengeven.be>.

Omer, H., & Wiebenga, E. (2015). *Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten*. Bohn Stafleu van Loghum.

Onderwijs Vlaanderen. (z.d.). *NAFT: naadloos flexibel traject* [Website]. Geraadpleegd op 11 februari 2025, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/samen-tegen-schooluitval/leerrecht/naft-naadloze-flexibele-trajecten>

Onderwijs Vlaanderen. (z.d.). *Spijbelen en schoolverzuim* [Website]. Geraadpleegd op 11 augustus 2025, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/samen-tegen-schooluitval/leerplicht-en-spijbelen/spijbelen-en-schoolverzuim>

Opgroeien. (z.d.). *Upstream: Voorkomen van schooluitval en jongerenthuisloosheid* [Website]. Geraadpleegd op 12 juli 2025, van <https://www.opgroeien.be/kennis/toolbox/praktijk-upstream-voorkomen-van-schooluitval-en-jongerenthuisloosheid>

Peeters, M., et al. (2022). Prestatiedruk en schoolstress. *JGZ Tijdschrift Jeugdgezondheidszorg*, 54(3), 112–120.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Press.

Samen tegen schooluitval WVL. (z.d.). *Actieplan 'Afwezig op school'* [Website]. Geraadpleegd op 12 december 2024, van <https://www.samentegenschooluitval-wvl.be/afwezig-op-school/actieplan-afwezig-op-school>

Spruyt, B., & Keppens, G. (2019). Preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten. *Klasse*. <https://www.klasse.be/630244/schooluitval-terugdringen-via-schoolbinding/>

Tashakkori, A., & Teddlie, C. (2003). *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. SAGE Publications

Trimbos-instituut. (2021). *Mentale weerbaarheid en mentaal welbevinden in de schoolsetting* [Rapport]. Geraadpleegd op 19 juli 2025, van <https://www.trimbos.nl/wp-content/uploads/sites/31/2021/09/af1439-mentale-weerbaarheid-en-mentaal-welbevinden-in-de-schoolsetting.pdf>

Van der Donk, C., & van Lanen, B. (2019). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn* (3de ed.) Uitgeverij Coutinho.

Van Driessche, N., Ameye, G., & De Nys, G. (2023). *Schoolweigering: Als schoollopen niet meer lukt*. Gompel&Svacina.

Van Sleeuwen, W. W. M. (2021). Schoolverzuim verminderen en tegengaan: Een theoretische onderbouwing. *JGZ Tijdschrift voor jeugdgezondheidszorg*, 53(2), 63–67. <https://doi.org/10.1007/s12452-021-00248-5>

Vansteenkiste, M., & Soenens, B. (2015). *Vitamines voor groei: Ontwikkeling voeden vanuit de zelf-determinatie theorie*. Acco.

Verhagen, S. (2008). *Participatie en maatschappelijke ontwikkeling* [Oratie]. Hogeschool Utrecht.

Vlaamse Regering. (2023). *Beleidsnota Onderwijs en Vorming 2024-2029* [Beleidsdocument]. Geraadpleegd op 11 augustus 2025, van <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2024-2029-onderwijs-en-vorming>

Vlaams Instituut Gezond Leven. (z.d.). *Gezondheidsbevordering en ziektepreventie in Vlaanderen* [Website]. Geraadpleegd op 21 mei 2025, van <https://www.gezondleven.be>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (z.d.). *Angst voor de schoolpoort: Schoolweigering* [Website]. Geraadpleegd op 12 december 2024, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/samen-tegen-schooluitval/leerplicht-en-spijbelen/angst-voor-de-schoolpoort-schoolweigering>

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (z.d.). *Spijbelen en schoolverzuim* [Website]. Geraadpleegd op 4 februari 2025, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/samen-tegen-schooluitval/leerplicht-en-spijbelen/spijbelen-en-schoolverzuim>

Vrij CLB. (z.d.). *Werking van het CLB* [Website]. Geraadpleegd op 4 februari 2025, van <https://www.vrijclb.be/werking-clb>

Welling, F. (2024). Motivatieverlies bij jongeren: oorzaken en gevolgen. *Tijdschrift voor Onderwijspsychologie*, 18(2), 45–52.

Wij-leren.nl. (2024). *Wat is motivatie?* [Website]. Geraadpleegd op 28 juli 2025, van <https://wij-leren.nl/motivatie.php>

Wijsbroek, S. A. M. (2024). *Wegwijzer Mentaal Kapitaal* [Rapport]. Hogeschool Utrecht. Geraadpleegd op 19 juli 2025, van <https://www.hu.nl/> onderzoek/publicaties/wegwijzer-mentaal-kapitaal

10 Bijlages

10.1 Bijlage: Interviewleidraad focusgroep

Inleiding

- Doel: inzicht krijgen in huidige aanpak, uitdagingen en verwachtingen van andere betrokkenen.
- Tijdens deze focusgroep zal ik een geluidsopname maken van wat er gezegd wordt + woorden noteren in een mindmap. Deze gegevens worden enkel gebruikt voor de verwerking van de resultaten voor mijn bachelorproef.
- Onderzoeksvraag: Hoe kunnen gezinscoaches bij De Plan-trekkers vanuit hun rol hun aanpak optimaliseren om jongeren (12 – 18 jaar) en hun ouders efficiënt te ondersteunen bij schoolverzuim binnen een maximale trajectduur van zes maanden?

Kern

- A. Verkennde vraag: Hoe kom jij in contact met schoolverzuim? Wat zijn bedenkingen/opvallendheden?
- B. Deelvragen waarmee we aan de slag gaan:
 - Op welke manier ondersteunen gezinscoaches bij de Plan-trekkers momenteel jongeren met schoolverzuim? (mindmap 1 op flap)
 - Tegen welke moeilijkheden lopen gezinscoaches bij de Plan-trekkers aan in hun huidige ondersteuning van jongeren met schoolverzuim?
(gekleurde post it's toevoegen aan mindmap 1)
 - Wat zijn de verwachtingen van scholen, ouders en andere hulpverleners ten aanzien van gezinscoaches bij de Plan-trekkers in het ondersteunen van jongeren met schoolverzuim? (mindmap 2 op flap)

Slot

Bedankt voor jullie tijd en inzet!

10.2 Bijlage: Gestructureerde interviewleidraad organisaties

Inleiding

- Dankjewel dat je tijd vrijmaakt om deel te nemen aan dit interview.
- Het doel van dit interview is meer inzicht krijgen over jullie aanpak, uitdagingen en verwachtingen rond ondersteuning bij schoolverzuim.
- Zoals afgesproken zal ik tijdens dit interview een geluidsopname maken van wat er gezegd wordt. Deze gegevens worden enkel gebruikt voor de verwerking van de resultaten voor mijn bachelorproef.

Kern

Richtvragen:

- wat gaat eraan vooraf? Wanneer + hoe komen jongeren bij jullie terecht?
- Wat is jullie manier van aanpak? Wat is jullie strategie? Welke methodiek(en) zetten jullie in?
- Wat zijn sterktes in jullie aanpak? Wat werkt? Wat zijn de effecten?
- Wat blijft een uitdaging? Waar lopen jullie tegenaan? Wat vormt een belemmering? Wat missen jullie nog?
- Waarin verschilt jouw organisatie van andere organisaties met betrekking tot ondersteuning bij schoolverzuim?
- Wil je zelf nog iets delen/ vragen/ benoemen?
- Met wie werken jullie samen? Naar wie wordt vervolgens doorverwezen?

Slot

Bedankt voor je tijd en inzet.

10.3 Bijlage: Voorgestructureerde vragenlijst jongeren

Bevraging jongeren rond ondersteuning bij schoolverzuim

Bij *De Plan-trekkers* zetten gezinscoaches zich in om jongeren te ondersteunen bij onder andere schoolverzuim. Omdat je reeds in begeleiding was bij *De Plan-trekkers* rond schoolverzuim, willen we graag weten hoe jij dit ervaren hebt. Door deze vragenlijst in te vullen, help je ons om de ondersteuning verder te verbeteren, zodat jongeren in de toekomst nog beter geholpen worden. Deze bevraging is volledig anoniem. Jouw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld en alleen gebruikt om onze ondersteuning te verbeteren. Het kost maar een paar minuten en jouw mening kan echt een verschil maken. Doe mee en laat je stem horen!

1. Wat vond je van de hulp van je gezinscoach rond schoolverzuim, op een schaal van 1 tot 5?
2. Voelde je je begrepen en serieus genomen door je gezinscoach?
3. Kan je een moment benoemen waarop de begeleiding waardevol was voor jou?
4. Wat vind je fijn aan de manier waarop je gezinscoach met jou omgaat?
5. Wat zou de gezinscoach anders of beter kunnen doen?
6. Heeft de ondersteuning ervoor gezorgd dat je anders denkt over school? Wat is er veranderd?
7. Voel je dat de ondersteuning rond schoolverzuim helpt bij jouw situatie? Waarom wel/niet?
8. Welke tips of adviezen van de gezinscoach hebben jou echt geholpen? Kan je een voorbeeld geven?
9. Heb je het gevoel dat je over alles kan praten met je gezinscoach? Kan je makkelijk zeggen wat je denkt?
10. Wat kan de gezinscoach doen om jou beter te begrijpen/ helpen?
11. Heb je het gevoel dat je eigen keuzes mag maken?
12. Begrijp je de vragen en hetgeen de gezinscoach vertelt? (ja altijd – meestal wel, soms niet – soms wel, maar meestal niet – nee, ik begrijp er niets van)
13. Is het nodig dat de gezinscoach ook met anderen (bv. ouders, leerkrachten, leerlingenbegeleiding, leeftijdsgenoten, ...) praat zodat zij jou ook beter begrijpen? En wie mag dat dan zoal zijn?

14. Wie zou jou nog extra kunnen helpen bij schoolverzuim en hoe? (leraren, vrienden, klasgenoten, familie, andere hulpverlening, ...)
15. Wat zou je anders willen in de manier waarop gezinscoaches werken? (Je mag meerder antwoorden aanduiden): vaker langskomen, minder vaak langskomen, samen in gesprek gaan met school, samen naar buiten gaan en activiteiten doen, in gesprek gaan met tekeningen en oefeningen op papier, vaker alleen praten met gezinscoach, vaker samen met ouders praten met gezinscoach, ...
16. Wat zou ij anders doen als je zelf gezinscoach was?
17. Wat moeten gezinscoaches echt weten om jongeren beter te begeleiden?

10.4 Bijlage: Voorgestructureerde vragenlijst ouders

Bevraging ouders rond ondersteuning bij schoolverzuim

Bij *De Plan-trekkers* zetten gezinscoaches zich in om jongeren te ondersteunen bij onder andere schoolverzuim. Omdat jullie reeds in begeleiding waren bij *De Plan-trekkers* rond schoolverzuim, willen we graag weten wat jullie verwachtingen en behoeftes zijn als ouders. Door deze vragenlijst in te vullen, help je ons om de ondersteuning verder te verbeteren, zodat jongeren en hun ouders in de toekomst nog beter geholpen worden. Deze bevraging is volledig anoniem. Jouw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld en alleen gebruikt om onze ondersteuning te verbeteren. Het kost maar een paar minuten en jouw mening kan echt een verschil maken. Doe mee en laat je stem horen!

1. Wat verwacht u van een gezinscoach in communicatie, begeleiding en hulp?
2. Welke eigenschappen en vaardigheden moet een gezinscoach hebben om uw kind goed te begeleiden? Wat heeft uw kind nodig van een gezinscoach?
3. Wat heb jij van een gezinscoach nodig om goed samen te werken?
4. Hoe ervaar jij de hulp van je gezinscoach bij schoolverzuim, op een schaal van 1 tot 5?
5. Wat gaat goed en wat ontbreekt er volgens jou?
6. Wanneer voelde je je als ouder het meest gehoord en geholpen tijdens de begeleiding?
Of wanneer juist niet?
7. Wat vind je als ouder het moeilijkst bij het omgaan met schoolverzuim?
8. Wat heb je als ouder nodig om actief mee te werken aan de begeleiding van je kind?
9. Heb je een voorkeur voor een bepaalde manier van ondersteuning? (individuele begeleiding, oudergroepen, online/ digitale/ telefonische ondersteuning, aan huis, op een andere locatie/ buitenshuis, ...)
10. Heb je suggesties over hoe gezinscoaches hun aanpak kunnen verbeteren?

10.5 Bijlage: Wetenschappelijk kader verschillende typen schoolverzuim volgens Nederlands Jeugdinstituut (2021).

Type verzuim	Kenmerken	Aanpak & Interventies
Weigeren	Emotionele stress, angst ouders zijn betrokken geen antisociaal gedrag	- Psychologische begeleiding - AMBIT-model samenwerking - Vertrouwensrelatie opbouwen
Spijbelen	Afwezig zonder toestemming ouders vaak niet op de hoogte	- Verzuimregistratie verbeteren - Contact met ouders herstellen - Gedragsinterventies
Onthouden	Ouders houden kind bewust thuis of stimuleren schoolgang onvoldoende	- Oudergesprekken - Ondersteuning thuissituatie - Leerplichtinterventie indien nodig
Uitsluiting	School sluit leerling uit of ontmoedigt deelname	- Schoolbeleid herzien - Ondersteuningsstructuur versterken - Inclusief onderwijsaanbod
Ziekteverzuim (ALK/SOLK)	Aanhoudende lichamelijke klachten zonder medische oorzaak	- Samenwerking met huisarts - Multidisciplinaire aanpak - Onderzoek naar onderliggende stressoren

10.6 Bijlage: Overzicht van de 23 risicofactoren voor schoolverzuim volgens Vansleeuwen (2021).

Kindgebonden factoren	• Lage schoolprestaties • Gedragsproblemen (externaliserend gedrag) • Psychische problemen (internaliserend gedrag) • Weinig schoolmotivatie • Laag zelfbeeld • Middelengebruik • Weinig toekomstperspectief • Weinig betrokkenheid bij school
Gezinsfactoren	• Lage sociaaleconomische status • Weinig ouderlijke betrokkenheid • Onveilige of onstabiele thuissituatie • Werkloosheid ouders • Psychische problemen ouders • Gebrekkige communicatie tussen ouder en kind
Schoolfactoren	• Negatief schoolklimaat • Weinig ondersteuning of begeleiding • Slechte relatie met leerkrachten • Gebrek aan structuur of duidelijke regels • Onvoldoende opvolging van afwezigheden
omgevingsfactoren	• Negatieve invloed van leeftijdsgenoten • Pesten of sociale uitsluiting • Gebrek aan positieve rolmodellen • Wonen in een achtergestelde buurt

10.7 Bijlage: 5 soorten kaartjes per schoolverzuim (steen van herkenning)

Schoolweigering: De jongere wil wel, maar durft of kan niet door angst of stress.

- Ik wil wel gaan, maar ik voel me zo gespannen.
- Ik ben bang dat ik iets fout doe in de klas. Als ik eraan denk, krijg ik paniek.
- Ik wil niet dat mama of papa boos wordt, maar ik durf gewoon niet naar school. Het voelt alsof ik vastzit.
- Ik begin te huilen als ik mijn boekentas zie. School lijkt te veel ineens.
- Ik voel me misselijk van de stress als ik eraan denk dat ik naar school moet.
- Ik ben bang dat ik iets verkeerd doe in de klas en dat iedereen me uitlacht.
- Ik wil niet dat mama of papa zich zorgen maakt, maar ik durf gewoon niet.
- Ik voel me veilig thuis. Op school is het te druk en te veel.
- Andere: Ik ...

Spijbelen: De jongere blijft weg zonder toestemming, vaak uit verveling, protest of groepsdruk.

- Ik ging gewoon met vrienden mee. We hadden geen zin in die les.
- Ik dacht 'Wat maakt het uit? Niemand merkt het toch.'
- Ik voelde me boos en wilde gewoon weg. Dus ben ik niet gegaan.
- Ik had geen zin in die les, dus ik bleef gewoon thuis.
- Mijn vrienden gingen niet, dus ik ging ook niet.
- Als ik toch niets leer, waarom zou ik dan gaan?
- Ik wilde gewoon even rust. Even weg van alles.

Onthouden: Ouders houden het kind thuis, bewust of door omstandigheden.

- Mama/ papa zegt dat ik beter thuis blijf tot het rustiger is op school.
- Ik had geen vervoer, dus ik kon niet gaan.
- Thuis is het moeilijk. School komt even op de tweede plaats.
- Er was niemand om voor mijn broertje/ zusje/ ... te letten, dus ik bleef thuis.
- Mama/ papa zegt dat school toch geen zin heeft voor mij.
- Thuis is het zo chaotisch dat ik school niet aankan.

Uitsluiting: De school sluit de jongere uit, bijvoorbeeld door schorsing of gebrek aan ondersteuning.

- Ik mocht niet meer naar school komen na een conflict. Nu weet ik niet goed wat ik moet doen.
- Ze zeiden dat ik beter ergens anders kon starten, maar ik voel me nergens welkom.
- Ik kreeg een C-attest en moest van school veranderen. Sindsdien lukt het niet meer.
- Ik werd geschorst na een ruzie. Sindsdien durf ik niet meer terug naar school gaan.
- Ze zeiden dat ik niet in de klas paste. Ik voel me buitengesloten.
- Ik kreeg geen hulp toen ik het moeilijk had. Nu ben ik gestopt.

Ziekteverzuim (ALK/ SOLK): De jongere heeft aanhoudende lichamelijke klachten zonder duidelijke medische oorzaak

- Ik heb vaak hoofdpijn en ben altijd moe.
- De dokter vindt niets, maar ik voel me echt niet goed.
- Mijn lichaam zegt “nee”, ook al wil ik wel gaan.
- Ik voel me uitgeput. School lukt gewoon niet.
- Ik heb vaak buikpijn op school. Het is alsof mijn lichaam protesteert.
- Ik slaap slecht en voel me elke ochtend ziek.
- Iedereen denkt dat ik me aanstel, maar ik voel me echt niet oké.

10.8 Bijlage : 2 reeksen kaartjes met ondermijnende en versterkende factoren (steen van Inzicht)

Ondermijnende factoren

- Ik voel me vaak gestrest door toetsen en taken.
- Ik word gepest of voel me buitengesloten.
- Thuis is het vaak druk of chaotisch. Dat maakt school moeilijk.
- Ik heb weinig energie en ben vaak moe.
- Ik snap de lessen niet goed en voel me dom.
- Ik heb ruzie met leerkrachten of voel me niet begrepen.
- Ik voel me alleen en heb weinig vrienden op school.
- Ik heb geen zin in school. Het voelt nutteloos.
- Ik heb last van angst, somberheid en paniek.
- Ik heb geen vaste plek waar ik tot rust kan komen.
- Ik weet niet wat ik later wil doen. Alles voelt zinloos.
- Ik voel me niet veilig op school.
- Ik krijg thuis weinig hulp of steun voor school.
- Ik heb moeite met plannen en organiseren.
- Ik voel me anders dan de rest en pas niet goed in de klas.
- Ik voel me schuldig als ik naar school, omdat ...
- Niemand begrijpt mij.
- Andere: ...

Versterkende factoren

- Ik heb iemand die naar mij luistert en mij begrijpt.
- Ik mag zelf kiezen hoe ik iets aanpak.
- Ik krijg complimenten als ik iets goed doe.
- Ik heb een rustige plek waar ik kan ontspannen.
- Ik heb vrienden die mij steunen.
- Ik voel me veilig op school.
- Ik weet wat ik goed kan en daar ben ik trots op.
- Ik krijg hulp als ik iets moeilijk vind.
- Ik heb duidelijke afspraken die mij helpen.
- Ik mag fouten maken en leer daaruit.
- Ik voel me verbonden met mijn klas of school.
- Ik heb een coach of leerkracht die me helpt.
- Ik heb een doel of droom waar ik naartoe werk.
- Ik krijg ruimte om te praten over wat ik voel.
- Ik heb structuur in mijn dag. Dat geeft rust.
- Andere: ...

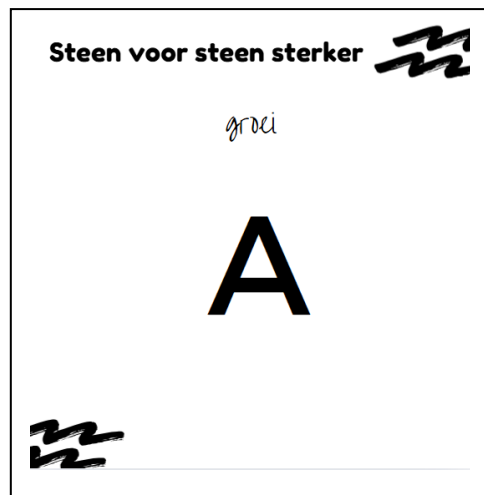

10.9 Bijlage: Reflectiekaarten en opdrachtenkaarten (steen van groei)

Autonomie: het gevoel dat je zelf mag kiezen en invloed hebt op je leven.

Reflectievragen:

- Wat zou jij anders doen als je het zelf mocht kiezen op school?
- Wanneer voel jij dat jouw mening telt?
- Wat vind jij belangrijk in een schooldag?
- Wat helpt jou om zelf keuzes te maken?
- Wanneer voel jij je vrij om te zeggen wat je denkt?

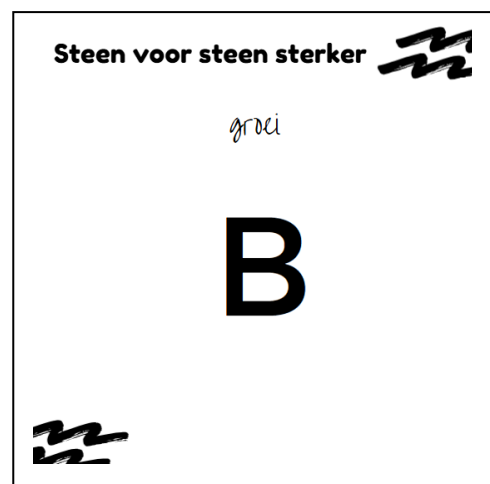
Opdrachten:

- Kies zelf een weekdoel voor de komende week. Noteer het op een post-it en hang het op een zichtbare plek.
- Maak je eigen dagplanning.
- Maak een stoplicht: Teken een stoplicht en noteer wat je wil stoppen, starten en blijven doen?

Verbinding: Het gevoel dat je erbij hoort en dat anderen om je geven.

Reflectievragen:

- Wie geeft jou het gevoel dat je belangrijk bent?
- Wanneer voel jij je echt begrepen?
- Bij wie voel jij je veilig?
- Wat helpt jou om je verbonden te voelen met anderen?
- Wat mis je soms in contact met anderen?

Opdrachten:

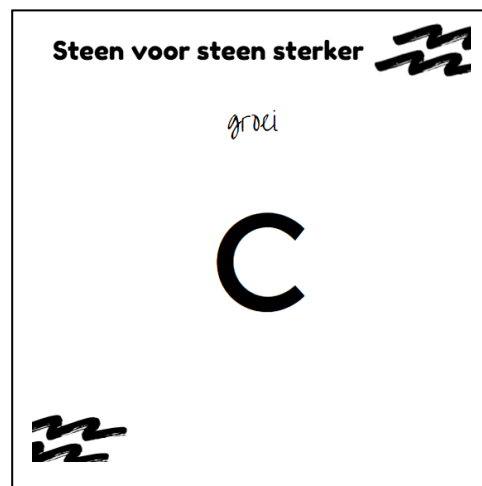
- Maak een Crew-kaart: Wie zijn jouw helpers? Wie zit er in jouw team? Wie helpt je als het moeilijk is? Noteer de namen.
- Laat een Complimenten Boost invullen door anderen. Wat zeggen anderen over jou? Wie ga je deze laten invullen?

- Bedenk en organiseer Vibe Time: plan een korte activiteit met iemand die belangrijk voor jou is. Koken, wandelen, gezelschapsspelletje, iets drinken, samen een playlist maken, snapchatfoto's met filter maken, ...
- Mijn Chill plek: Teken of schrijf op waar en/ of met wie je je echt op je gemak voelt/ helemaal jezelf/ relaxed.

Competentie: Het gevoel dat je iets kan en dat je groeit in wat je doet.

Reflectievragen:

- Wat kan jij goed? Waar ben je trots op?
- Wanneer lukt iets jou echt goed?
- Wat heb jij al geleerd dat je eerst niet kon?
- Wat helpt jou om iets vol te houden?
- Wat zou jij willen leren?
- Wat geeft je energie?

Opdrachten:

- Maak een Superpower Scan: Schrijf of teken wat jouw talenten zijn. Waar ben je goed in?
- Maak een Shine Moment: Schrijf of teken iets waar je fier op bent.
- Kies een Level Up: Kies een kleine, haalbare uitdaging. Iets proberen, iets durven, iets afmaken.
- Kies een Mission Possible: Wat wil je bereiken deze week?

10.10 Bijlage: kaartjes met reflectievragen en tools (steen van samenwerking)

Domein	Vraag	Actie/ tool	samenwerkingsfocus
Schoolklimaat	Hoe voelt school voor jou als plek?	<u>Mood-meter</u> met kleuren/ stickers, zoals gevoelsthermometer	School als veilige basis: hoe kunnen ouders en school dit samen versterken?
Leeromgeving	Wat zou jij veranderen aan je klas/ school?	<u>Dream Class Designer</u> : Teken of schrijf hoe je ideale klas/ school eruit ziet (rustplek, muziek, planten, ...)	Samen met school nadenken over aanpassingen die het leren bevorderen.
Relaties	Bij wie voel jij je op je gemak op school?	<u>My People Map</u> : namen noteren	Verbind ouders met deze personen. Wie kan brugfiguur zijn?
Participatie	Waarover wil jij meebeslissen op school?	<u>Power Pick</u> : waarover wil jij mee beslissen: activiteiten, regels, goede pauze, gespreksonderwerpen, ...	Samen met school ruimte creëren voor inspraak van jongeren.
ondersteuning	Wie helpt jou als het moeilijk is?	<u>Rescue Squad</u> : teken je team en wat ze voor je doen	Samen afstemmen wie welke rol opneemt in de ondersteuning.
Samenwerking	Hoe werken school en thuis samen voor jou?	<u>Bridge Builder</u> : teken een brug tss school + thuis met wat goed gaat en wat je nog mist.	Visueel maken van samenwerking: Wie doet wat, wanneer en hoe?

Signalering	Hoe merk jij dat het niet goed gaat?	<u>Mood Signals</u> met pictogrammen, spanningsthermometer	Afspraken maken over wie signalen oppikt en hoe er gereageerd wordt.
beleid	Welke regels op school vind je duidelijk?	<u>Rule Radar</u> : stoplicht met goede regel, twijfelgeval, werkt niet. Of noteer regels en geef ze een kleur (groen, oranje, rood)	Samen met school bespreken welke regels aangepast kunnen worden.

Voorbeelden opdrachtenkaartjes

Mood Meter Hoe voelt school voor jou als plek? Ik voel me top! Geniet ervan en straal. Ik voel me goed. Hoe kan je dit behouden? Ik voel me oké. Hoe kan je je dag net iets beter maken? Ik zit niet lekker in mijn vel. Wat heb je nodig? Wees lief voor jezelf. Focus op wat wel goed gaat. Ik ben aan het overleven. Geef aandacht aan wat vandaag voor jou belangrijk is. Wat maakt je moe? Neem rust. Doe meer van wat jou energie geeft. Steen voor steen sterker samenwerking	Dream Class Designer Teken of schrijf hoe je ideale klas/ school eruit ziet (rustplek, muziek, planten, ...) Steen voor steen sterker samenwerking
--	--

My People Map

Bij wie voel jij je op je gemak op school?

Steen voor steen sterker

samenwerking

Power Pick

Waarover wil jij mee beslissen?

Steen voor steen sterker

samenwerking

RESCUE SQUAD

Wie helpt jou als het moeilijk is?

Steen voor steen sterker

samenwerking

Bridge Builder

Dit is de brug tussen school en thuis. Wat gaat goed en wat mis je nog?

Steen voor steen sterker

samenwerking

Mood Signals

Welke signalen voel je en wat kan je dan helpen?

signaal

maatregel

Steen voor steen sterker

samenwerking

Rule Radar

Wat is een goede regel, een twijfelgeval en een regel die niet werkt op school?

Steen voor steen sterker

samenwerking

10.11 Bijlage: persoonlijk stenenpad

